

ORSZÁGJELENTÉSEK AZ EMBERI JOGOK TISZTELETBEN TARTÁSÁRÓL 2016

<https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2016humanrightsreport/index.htm#wrapper>

Kiadta az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma (Bureau of Democracy, Human Rights and Labor)

2017. március 3.

MAGYARORSZÁG

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Magyarország többpártrendszerű parlamentáris demokrácia. A törvényhozói hatalmat az egykamarás Országgyűlés (parlament) gyakorolja. Az Országgyűlés ötévente választja meg a köztársasági elnököt (államfőt). Az államfő a négyévente megrendezett országos választások után a legtöbb képviselői helyet megszerző pártból vagy koalícióból nevezi ki a miniszterelnököt. A 2014-es parlamenti választások során a jobbközép Fidesz-KDNP (Kereszténydemokrata Néppárt) szövetség megtartotta kétharmados többségét; a pártlistás szavazatoknak a 45 százalékát szerezte meg, az ország egyéni választókerületeinek pedig – ahol a relatív többségi rendszer alapján választanak – 91 százalékát megnyerte. 2015 márciusában a kormánykoalíció elvesztette kétharmados parlamenti többségét. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) választási megfigyelő küldöttségének jelentése szerint a választást hatékonyan folytatták le, s a demokratikus jelöltállítást követően a választóknak széles körű választási lehetőségeik voltak, bár a korlátozó jellegű kampányszabályok, a részrehajló médiaközvetítések, valamint a politikai párt és az állam közötti különbséget összemosó kampánytevékenységek következtében a vezető kormánypárt jogtalan előnyt élvezett. Orbán Viktor, a Fidesz pártvezére 2010 óta miniszterelnök.

A polgári hatóságok hatékony felügyeletet gyakoroltak a rendfenntartó erők felett.

Az emberi jogok területén az jelentette a legfőbb gondot, ahogyan a kormány az országon átutazni kívánó nagyszámú migránst és menedékkérőt kezelte: számos jelentés érkezett fizikai bántalmazásokról és xenofób retorikáról. A nemzetközi szervezetek és emberi jogi civil szervezetek (NGO) továbbra is kritikával illették a jogállamiság következetes erózióját, a nemzetközi humanitárius törvények többszöri potenciális megsértését, a fékek és ellensúlyok, a demokratikus intézmények és az átláthatóság gyengítését, továbbá a független véleményét megfogalmazók 2010 óta tartó megfélemlítését.

További emberi jogi problémát jelentett a börtönökben uralkodó túlzásfoltosság és rossz körülmények, a büntetés-végrehajtó személyzet által a rabok és őrizetesek sérelmére elkövetett fizikai bántalmazás, a fogvatartottak közötti erőszak, az egyházak elismerési eljárásában mutatkozó politikai irányultság, az állami korrupció, a sajtó függetlenségét korlátozó médiakoncentráció, valamint a civil társadalomra gyakorolt állami nyomás. Jelentések érkeztek nőket és gyermekeket ért családon belüli erőszakról, nők szexuális

zaklatásáról, antiszemitizmusról, intézetben élő gyermekek, valamint testi vagy értelmi fogyatékosok ellen elkövetett visszaélésekről és az irántuk tanúsított embertelen bánásmódról, a romák társadalmi kirekesztéséről és hátrányos megkülönböztetéséről, valamint emberkereskedelemeiről is.

Állítások szerint a biztonsági erők – különösen a visszaszorító intézkedések során – fizikailag bántalmazták a határon szabálytalanul belépő migránsokat és menedékkérőket, a kormány azonban a felszólítások ellenére sem indított független vizsgálatot a jelentésekben foglaltak ügyében. A civil társadalmi szervezetek általános gyanúja szerint a korrupciós tevékenységben érintett állami tisztségviselőket és közalkalmazottakat többnyire nem vonták felelősségre.

1. RÉSZ: AZ EMBERI MÉLTÓSÁG TISZTELETBEN TARTÁSA, IDEÉRTVE AZ ALÁBBIAKKAL SZEMBENI VÉDELMEZ:

a. Az élettől való önkényes vagy törvénytelen megfosztás

November 12-én egy 44 éves fogoly aznap bekövetkezett halálával kapcsolatban a Központi Nyomozó Főügyészség hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás bűntette miatt vizsgálatot indított a Budapesti Fegyház és Börtön négy börtönőre ellen. November 17-én a börtön parancsnoka két hónapra felfüggesztett négy börtönőrt és a gyógyászati egység egyik dolgozóját, és fegyelmi eljárást indított ellenük (lásd 1. c., A börtönökben és a befogadó állomásokon uralkodó állapotok)

Március 31-én, 94 éves korában meghalt Biszku Béla, aki 2013 óta bűnvádi eljárás alatt állt a kommunista időszakban a kormány által elkövetett számos gyilkosságban és háborús bűncselekményben való társtettesi közreműködése miatt. Halálával a bűnvádi eljárás megszűnt.

b. Eltűnés

Nem jelentettek politikai indíttatású eltűnéseket.

c. Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés

Az alaptörvény és a jog tiltja az ilyen gyakorlatokat, azonban egyes beszámolók szerint a hatóságok nem mindig tartották be a vonatkozó rendelkezéseket.

Szeptemberig az alapvető jogok biztosa (ombudsman) az ENSZ kínzás elleni egyezményének fakultatív jegyzőkönyvével (OPCAT) összhangban álló nemzeti megelőző mechanizmus keretében hét jelentést adott ki az őrzött szállásokon bejelentés nélkül lefolytatott helyszíni ellenőrzésekről. Az ellenőrzött intézmények között büntetés-végrehajtási intézmények, rendőrségi fogdák, időotthonok, és fogyatékos vagy speciális nevelési igényű gyermekeket ellátó központok voltak. Mindegyik jelentésben szerepelnek kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetéssel kapcsolatos esetek.

Június óta az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR), a Magyar Helsinki Bizottság (MHB), a Human Rights Watch (HRW), és az Amnesty International olyan állításokról számoltak be, amelyek szerint a bűnüldözési hatóságok durván és erőszakosan bántak a Szerbiából szabálytalanul belépett migránsokkal és menedékkérőkkel. A jelentések rendszerszerű erőszakról, így a szabadjárára engedett kutyák harapásairól, paprikaspray használatáról, gumibotozásról, s egyéb helytelen bánásmódokról szólnak. Július 15-én az UNHCR felszólította a kormányt, hogy vizsgálja ki a jelentésekben szereplő visszaéléseket. Novemberig nem érkezett hivatalos tájékoztatás az állítások alapján indított bármiféle belső vizsgálatról.

Július 4-én az UNHCR jelentette, hogy egy 22 éves szíriai férfi június 1-én belefulladt a Tiszába, miután egy egyenruhás személy állítólag visszakényszerítette a vízbe, hogy Szerbia felől ne léphesse át illegálisan a határt. Az MHB azt jelentette, hogy a rendőrség közigazgatási eljárást indított a természetellenes haláleset miatt, a Szegedi Nyomozó Ügyészség pedig hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntettének gyanújával külön nyomozást kezdett ismeretlen tettes ellen. A rendőrség szeptember 26-án lezárta a közigazgatási eljárást. Október 25-én az ügyészség a bűncselekmény elkövetését igazoló bizonyítékok hiányára hivatkozva megszüntette a vizsgálatot. December 21-én a Magyar Helsinki Bizottság panaszt nyújtott be a vizsgálatot megszüntető ügyészi határozat ellen; a panasz ügyében a Legfőbb Ügyészség még nem hozott döntést.

A börtönökben és a befogadó állomásokon uralkodó állapotok

A börtönök túlszűfolttsága és a rossz fizikai körülmények továbbra is gondot jelentettek, embertelen és megalázó bánásmódnak teszik ki a fogvatartottakat. Több alkalommal jelentettek börtönőrök által elkövetett erőszakot, fogvatartottak közötti erőszakos cselekményeket, s olyan eseteket, amikor az előzetes letartóztatásban lévőket az elítélt foglyokkal, a fiatalkorúakat pedig a felnőttekkel tartották együtt.

Fizikai állapotok: A Magyar Helsinki Bizottság beszámolója szerint a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága súlyos emberi jogi problémákat vetett fel. A november 8-i adatok alapján 18.146 rabot tartottak fogva a börtönökben és az idegenrendészeti fogdákbán, köztük 1333 nőt és 299 fiatalkorút; e létesítmények hivatalos befogadóképessége 13.771. A börtönök kihasználtsága a kapacitás 132 százalékára növekedett, szemben a 2015 végén számított 127 százalékkal. Az Európa Tanács március 7-én adta ki éves bűnügyi statisztikai jelentését, amely szerint az ország börtönei súlyosan túlszűfoltak, 2014 évi kihasználtsága pedig 142 százalékos volt.

Január 7-én az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 49 foglyot érintő öt esetben hozott határozatot, arra utasítva a kormányt, hogy a zsűfolttság és egészségtelen körülmények következtében elszenvedett megalázó bánásmód jóvátételül 692.000 eurót fizessen nekik. Az EJEB először 2015 márciusában, egy hasonló, hat foglyot érintő esetben hozott ilyen döntést, és arra a következtetésre jutott, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága strukturális probléma az egész országban. Ezért felszólította a kormányt arra, hogy állítson fel egy ütemtervet olyan megelőző és jóvátételi intézkedések

bevezetésére, amelyek hatékony jogorvoslatot adnak a börtönök túlszűfoaltsága miatt előálló emberi jogi sérelmekre. Október 25-én a parlament módosította a törvényt, és a zsűfoaltság, valamint az egészségtelen körülmények következtében előálló megalázó bánásmód ellensúlyozására 2017. januári hatállyal foglyonként napi 1200 és 1600 forint közötti állami kompenzáció kifizetését vezette be. Az alapvető jogokat sértő körülmények között tartott foglyoknak a fogva-tartás megszűntét követő hat hónapon belül, az őket fogva tartó börtöntől kell kérniük a jóvátételt; egy fogva-tartásra szakosodott bíró dönt a követelés ügyében. Tekintettel az újonnan bevezetett hazai jogorvoslatra, az EJEB november 8-án úgy határozott, hogy 2017 augusztusáig felfüggeszti a fogva-tartási körülmények miatt a bíróság elé terjesztett, szám szerint mintegy 6800 függőben lévő kérelem elbírálását.

Május 23-án az ombudsman OPCAT jelentést adott ki a kaposvári Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetéről. A jelentés erőteljesen bírálta azt az ottani gyakorlatot, hogy a foglyokat csoportokban a börtön kápolnájába rendelik teljes testi motozásra. A jelentés kitért a rossz fizikai és higiéniai körülményekre, a foglyok közötti erőszakra, egy börtönfelügyelőnek az elítéltekkel szemben alkalmazott fizikai és verbális bántalmazására, számos börtönőr rasszizmusára és szexizmusára, valamint a fiatalkorúak és a felnőtt rabok elkülönítésének a hiányára is.

Az országos rendőrfőkapitány egyik 2010-es rendelete előírja, hogy a fogvatartottak orvosi vizsgálatánál legyen jelen bűnüldöző személyzet; csak akkor tehetnek kivételt, ha a fogvatartott vagy az orvos kéri, és a rangidős börtönfelügyelő is hozzájárul. A Helsinki Bizottság továbbra is kifogásolja, hogy a testi erőszak miatt panaszt tevő fogvatartottakat általában csak a belső orvosi személyzet vizsgálta. Az MHB szerint a büntetés-végrehajtási intézményekben az orvosi vizsgálatok során ritkábban volt jelen a biztonsági személyzet.

November 25-ig 53 haláleset történt a börtönökben és hat előzetes letartóztatásban. Az 59 halálesetből 51 természetes halál volt, hét pedig öngyilkosság. Mindegyik eset után belső vizsgálatot folytattak, de november 28-ig nem fordult elő, hogy a büntetés-végrehajtó személyzet valamelyik tagját felelősnek találták volna.

November 12-én a Központi Nyomozó Főügyészség hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntette miatt vizsgálatot indított a Budapesti Fegyház és Börtön négy börtönőre ellen, egy 44 éves fogoly aznap bekövetkezett halálával kapcsolatban. November 17-én a börtön parancsnoka két hónapra felfüggesztett négy börtönőrt és a gyógyászati egység egyik dolgozóját, és fegyelmi eljárást indított ellenük (lásd 1. a.).

Az MHB szerint bizonyos büntetés-végrehajtási intézményekben továbbra sem kielégítőek a fizikai feltételek, beleértve az ágyi poloska és más rovarok jelenlétét. Egyes létesítményekben nincs elegendő tisztálkodó-helyiség és vécé, s a meglévők is igen rossz állapotban vannak. Előfordul, hogy a vécé nincs elkülönítve az élettértől. Az MHB arról is beszámol, hogy a cellákban gyakran nincs elég természetes fény és mesterséges világítás, s a fűtés sem kielégítő. Továbbra is hiány van pszichológiai gondozásban.

Felügyelet: A civil szervezetek szerint a hatóságok helyenként a rossz bánásmód miatt tett teljesen hiteles panaszokat sem vizsgálták ki. Nincsen külön börtönügyi ombudsman, de a fogvatartottak panaszt nyújthatnak be az alapvető jogok biztosához (ombudsman), vagy a fogva tartás felett törvényességi felügyeletet gyakorló ügyészséghez. Az ombudsman foglalkozott a börtön-panaszokkal és hivatalból vizsgálatot is folytatott, a foglyok nevében azonban volt nem jogosult eljárni.

Független ellenőrző megfigyelés: Az Országos Rendőrfőkapitányság (ORFK) engedélyezte, hogy az MHB és más nemzetközi emberi jogi csoportok független ellenőrző megfigyelés alatt tartsák a fogva-tartási körülményeket. Az MHB a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával kötött együttműködési megállapodás alapján rendszeres ellenőrző látogatásokat tett a büntetés-végrehajtási intézményekben. Jelentése szerint október végéig négy börtönbe látogatott el.

Javuló tendenciák: Az év során 146 fővel nőtt a börtönök befogadóképessége, így csökkent a zsúfoltság.

d. Önkényes letartóztatás vagy fogva-tartás

Az alaptörvény és a jog tiltja az önkényes letartóztatást és fogva-tartást. Egyes beszámolók szerint azonban a hatóságok nem mindig tartották be a vonatkozó tilalmakat.

A rendőrség és a biztonsági szervek szerepe

A rendfenntartásért az ország egész területén a Belügyminisztérium irányítása alatt működő ORFK felel. Az ország tizenkilenc megyei főkapitánysága, valamint a budapesti főkapitányság az ORFK közvetlen alárendeltségében működik. A városi rendőrkapitányságok helyi hatáskörrel rendelkeznek, de a megyei rendőrkapitányságok irányítása alá tartoznak. Két további azonos rangú egység, a Terrorelhárítási Központ (közismert magyar rövidítéssel TEK), valamint a Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) közvetlenül a belügyminiszter irányítása alatt működik. A TEK feladata a miniszterelnök és a köztársasági elnök védelme, valamint különböző terrorcselekmények, így az emberrablások, a gépeltérítések és az ilyen incidensekkel összefüggésben elkövetett más bűncselekmények megelőzése, felderítése és kinyomozása, valamint a tettesek elfogása. Az NVSZ feladata a rendvédelmi szerveken, a központi államigazgatási szerveken és a polgári titkosszolgálatokon belüli korrupció megakadályozása, illetve felderítése. Mind a TEK, mind az NVSZ folytathat hírszerző tevékenységet és fedett nyomozást, bizonyos esetekben előzetes bírói felhatalmazás nélkül is.

Az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a belügyminiszter felügyelete alatt áll, és a hazai hírszerzésért felel.

A parlament június 7-én egy új nemzetbiztonsági szolgálat, a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt működő Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (TIBEK) felállításáról határozott. A TIBEK akadálytalanul kapcsolatot alakíthat ki saját

adatkezelő rendszere és a többi hírszerző ügynökség adatkezelő rendszerei között. Titkos információgyűjtést nem végezhet, és az NVSZ rendőrökkel kapcsolatban gyűjtött adataihoz sincs hozzáférése. A TIBEK július 7-én kezdte meg működését.

A Magyar Honvédség a Honvédelmi Minisztérium irányítása alá tartozik, feladata az ország külső erőkkel szembeni védelme, bizonyos belbiztonsági feladatok ellátása, valamint a katasztrófaelhárítás. A migrációs válsághelyzet miatt 2015 szeptembere óta a hadsereg is bekapcsolódott a határ védelmébe és a menekültekkel kapcsolatos feladatokat ellátó rendvédelmi szervek munkájába (lásd még 2. d., A menedéjoghoz való hozzáférés).

Június 7-én a parlament módosította az alaptörvényt, és új „terrorveszélyhelyzet” kategóriával egészítette ki a különleges jogrendre vonatkozó szabályozást. Az új alaptörvényi cikkely értelmében terrortámadás, vagy terrortámadás jelentős és közvetlen veszélye esetén az Országgyűlés a kormány kezdeményezésére, az éppen jelen lévő képviselők kétharmados támogatásával terrorveszélyhelyzetet hirdet ki.

A kormány, attól kezdve, hogy az Országgyűlésben kezdeményezte a terrorveszélyhelyzet kihirdetését, olyan rendeleti intézkedéseket vezethet be, amelyekkel egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. Az így bevezetett intézkedések hatálya a különleges jogrendet megerősítő kétharmados parlamenti döntéshozatalig, de legfeljebb 15 napig tart. Ilyen intézkedés lehet a határellenőrzés szigorítása, a légiforgalmi irányítás áthelyezése a katonasághoz, fegyveres erők és rendvédelmi erők telepítése a létfontosságú infrastruktúrák védelmére, és speciális terrorelhárító intézkedések megtétele. A módosítás pontosítja, hogy a kormány belföldön csak abban az esetben használhatja fel a honvédséget, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő az adott terrorfenyegetettség kezelésére.

A szervezett polgári csoportoknak – mint a például a kistelepüléseken és a városokban működő polgárőrségnek – jelentős szerepe volt a rendőrség bűnmegelőzési munkájában és a közbiztonság fenntartásában. A törvény előírja, hogy a polgárőröknek hivatalos együttműködési megállapodást kell kötniük az illetékes rendőrkapitányságokkal, és az együttműködési kötelezettség megszegése esetén bírságot kell fizetniük. A polgárőr csoportok felett az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet, és ha egy adott csoport nem rendelkezik a rendőrséggel kötött hivatalos együttműködési megállapodással, bírósági eljárást indíthat.

A polgári hatóságok általában hatékony felügyeletet gyakoroltak a rendőrség és a hadsereg felett, a kormánynak pedig hatékony mechanizmusok álltak a rendelkezésére a korrupció és a visszaélések felderítéséhez és megbüntetéséhez. A honvédséggel, rendőrséggel, büntetés-végrehajtási személyzettel, parlamenti őrséggel, titkosszolgálatokkal, valamint katasztrófavédelmi egységekkel kapcsolatos ügyek a katonai ügyészek hatáskörébe tartoznak.

A jelentések szerint az év során büntetlen maradt több olyan, a rendfenntartó szervek kötelékébe tartozó személy, akiket a Szerbiából szabálytalanul belépő migránsok és menedékkérők elleni visszaélésekkel és erőszakkal vádoltak meg (lásd 1. c.). A Magyar Helsinki Bizottság is megjegyezte, hogy komoly aránytalanság mutatkozott a hivatalos személyek (például a rendőrök és a büntetés-végrehajtási személyzet) állítólagos visszaélései, valamint a hivatalos személyek ellen állítólag elkövetett vádemelések kimenetelében. Október végéig a biztonsági erők tagjai ellen hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntette miatt benyújtott panaszok mintegy 4,8 százaléka, míg a hivatalos személy elleni erőszak miatt benyújtott panaszok 69 százaléka jutott el a vádemelésig.

Az MHB továbbá kifogásolta a belügyminiszter azon jogát is, hogy teljes értékű szolgálatvégzésre alkalmasnak ítélni a bűncselekmény miatt elítélt rendőröket és fegyintézeti dolgozókat, még azon esetben is, ha hatósági eljárás során a fogvatartottak ellen elkövetett visszaélések vagy kényszervallatás vádjában találták őket vétkesnek. 2015-ben a miniszter négy, hivatalos eljárás során elkövetett visszaélés miatt elítélt rendőr, valamint két, kényszervallatás vádjában bűnösnek talált fegyintézeti dolgozó számára engedélyezte szolgálatuk folytatását.

Az őrizetbevételi eljárás és a fogvatartottakkal való bánásmód

A rendőrség köteles előállítani azokat a személyeket, akiket bűncselekmény elkövetése közben fogtak el, vagy akik ellen elfogatóparancs van érvényben. A rendőrség előállíthatja a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésével gyanúsítható személyeket, illetve azokat, akik nem tudják, vagy nem hajlandóak igazolni magukat. A rendőrség olyan kísérő nélküli kiskorúakat is előállíthat, akik vélhetően elszöktek a szüleiktől vagy gondviselőjüktől. Az „előállítás” időtartama általában legfeljebb nyolc óra, kivételes esetekben legfeljebb 12 óra lehet. Ha a személyazonosság meghatározása szükségessé teszi, 24 óráig „közbiztonsági őrizet” alatt tartható egy személy. Azok a korábban feltételesen szabadlábra helyezett személyek, akik próbaidejük alatt megkísérelték, vagy alapos okkal feltételezhetően megkísérelnék, hogy eltűnjenek a hatóságok elől, előállításukat követően 72 óráig fogva tarthatók. A rendőrség, egy ügyész vagy egy bíró elrendelheti a gyanúsított 72 óráig tartó fogva tartását, ha alaposan gyanítható, hogy szabadságvesztéssel büntethető bűncselekményt követett el, és valószínű, hogy elrendelik az előzetes őrizetbe vételét. Az ügyésznek a 72 óra letelte előtt indítványoznia kell a nyomozási bírónál az előzetes őrizetbe vételt, ellenkező esetben a 72 óra letelte után szabadon kell engedni a fogvatartottat. A vádlott fellebbezést nyújthat be az előzetes letartóztatást elrendelő határozat ellen.

A rendőrségnek az első kihallgatás megkezdésekor tájékoztatnia kell a gyanúsítottat az ellene felhozott vádakról; ennek az őrizetbe vételt követő 24 órán belül meg kell történnie. A hatóságok általában tiszteletben tartották ezt a jogot.

Az óvadék ellenében történő ideiglenes szabadlábra helyezés rendszere működik, az MHB szerint azonban kevesen élnek a lehetőséggel és az előzetes letartóztatás egyéb alternatíváival.

A jog szerint a rendőrségnek a kihallgatás megkezdése előtt tájékoztatnia kell a gyanúsítottakat arról, hogy jogukban áll ügyvédet fogadni. A nyomozati szakaszban akkor kötelező a védőügyvéd általi képviselet, ha a gyanúsítottat öt évnél hosszabb idejű szabadságvesztéssel büntethető bűncselekménnyel vádolják; ha a gyanúsított már őrizetben van; ha a gyanúsított siket, vak, beszédképtelen vagy kóros elmeállapotú; nem beszél magyarul vagy az eljárás nyelvén; bármilyen okból nem képes személyesen védekezni; fiataikorú; vagy anyagi helyzetéből adódóan védőügyvéd kirendelését kéri. Ha szükség van a jogi képviseletre, a gyanúsítottnak három napja van arra, hogy védőügyvédet fogadjon; ha erre nem kerül sor, a rendőrség vagy az ügyész rendel ki védőt. Ha a gyanúsított egyértelműen jelzi, hogy nem kíván védőügyvédet megbízni, a rendőrségnek vagy az ügyésznek az illetékes ügyvédi kamara által vezetett ügyvédi jegyzékből haladéktalanul ki kell jelölnie egy hivatalból kirendelt védőt.

A Magyar Helsinki Bizottság továbbra is bírálta a jogi képviselők hivatalból történő kirendelésének rendszerét, mivel szerintük a hatóságok által ily módon kirendelt védőügyvédek általában gyenge teljesítményt nyújtottak.

A jog szerint sem a rendőrség, sem az ügyészség nem köteles rá, hogy a kihallgatás megkezdésével várjon addig, amíg a védő megérkezik. 2013-ban az Alkotmánybíróság olyan ügyben ítélt, amelyben egy gyanúsított első kihallgatásán azért nem volt jelen a kötelezően előírt védőügyvéd, mert a rendőrség nem tudatta vele kellő időben a kihallgatás időpontját és helyszínét. A bírósági döntés szerint ez megsértette a gyanúsított védőügyvédhez való alkotmányos jogát, a gyanúsítottnak a védőügyvéd távollétében tett kijelentései pedig a büntetőeljárás során nem használhatók fel bizonyítékként. Az emberi jogi szervezetek azonban továbbra is arról számoltak be, hogy a rendőrség rendszerint védőügyvéd jelenléte nélkül is folytatta a kihallgatást, közvetlenül az után, hogy a gyanúsítottat tájékoztatták a jogi képviselethez való jogáról.

A törvény lehetővé teszi, hogy az előállítottak 8 órán belül értesítsék erről hozzátartozóikat vagy másokat, kivéve, ha az értesítés veszélyeztetné a vizsgálatot. A 72 órás őrizetben lévő fogvatartottak hozzátartozóit a nyomozó hatóságoknak kell 24 órán belül értesíteniük az őrizet tényéről és a fogvatartott tartózkodási helyéről. Az Európa Tanács Kínzásellenes Bizottságának (CPT) 2014-es jelentése nehezményezi, hogy nem tájékoztatják azonnal a 72 órás őrizetben lévő személyek családtagjait, és indokolatlanul hosszúnak tartja a 24 órás határidőt.

Önkényes letartóztatás: Érkeztek önkényes letartóztatásokról szóló beszámolók. Az év első nyolc hónapjában a Legfőbb Ügyészség egy esetben emelt vádat állítólagos önkényes letartóztatás miatt, 30 esetben elutasította az önkényes letartóztatás miatt benyújtott hivatalos panaszt, 15 esetben pedig vádemelés nélkül lezárta a nyomozást.

Előzetes letartóztatás: Bizonyos körülmények között (beleértve annak veszélyét, hogy a fogvatartott megszökik, bűnismétlést vagy újabb bűncselekményt követ el, hátráltatja a nyomozást, vagy összejátszik a bűntársakkal), az ügyész kezdeményezheti a nyomozási bírónál az előzetes letartóztatást. Azoknak a büntetőügyeknek, amelyek vádlottja előzetes letartóztatásban van, elsőbbségük van a többi gyorsított tárgyalással szemben. A vádlott fellebbezhet az előzetes letartóztatás ellen.

Az MHB jelentetése szerint a hatóságok általában nem kellő időben és nem kellő körültekintéssel folytatják le az előzetes letartóztatásban lévő személlyel kapcsolatos eljárásokat. A jog bizonyos esetekben nem állapít meg korlátot az előzetes letartóztatás időtartamát illetően, így például a 15 évnél hosszabb szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmények esetében, amelyekben a vádlott addig maradhat előzetes letartóztatásban, amíg az eljáró bíróság meghozza az ítéletet. Az ombudsman 2015 márciusában eljárást kezdeményezett az Alkotmánybíróságnál annak érdekében, hogy az előzetes letartóztatás maximális időtartama újra négy év legyen, ahogy az 2013 előtt a 15 évnél hosszabb szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmények esetén érvényben volt. Az Alkotmánybíróság november végéig nem hozott döntést.

Az MHB szerint 2015-ben az ügyészek 24 százalékkal kevesebb esetben indítványozták egy letartóztatott előzetes őrizetbe vételét, mint 2013-ban. 2015 végén 21 százalékkal kevesebb személy volt előzetes letartóztatásban, mint 2013 végén. Az MHB szerint a nyomozati szakaszban előzetes letartóztatás elrendeléséért benyújtott ügyészi indítványok eredményessége sok megyében meghaladta a 90 százalékos rátát; az országos eredményességi ráta 2015-ben 87,7 százalékos volt. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának november 8-i adatai szerint október végén a hatóságok 3228 személyt tartottak előzetes letartóztatásban; ez az őrizetben tartott összes személy 17,7 százaléka. Közülük 704 személy 6-12 hónapja, 603 személy pedig több mint egy éve volt előzetes letartóztatásban.

A terheltnek a letartóztatás törvényessége elleni panaszjoga: A fogvatartott, a védőügyvéd, vagy az ügyész a bírósági eljárás bármely pontján indítványozhatja az őrizetes szabadon bocsátását. A bíróságnak érdemben meg kell vizsgálnia az indítványt, és indokolt határozatot kell hoznia. A 72-órás elzárás alatt lévő személy panaszt nyújthat be a rendőrséghez vagy az ügyészséghez a határozat ellen. A panasz benyújtása nem jár az őrizetben tartás felfüggesztésével. Ha bárki úgy érzi, hogy rendőri előállítás megsértette az alapvető jogait, panaszt nyújthat be az illetékes rendőri szervhez vagy a Független Rendészeti Panasztestülethez.

A törvény értelmében azok a személyek, akiket előzetes letartóztatásba helyeztek vagy házi őrizetben tartottak, de később felmentettek, pénzbeli kompenzációban részesülhetnek.

Elutasított menedékkérők vagy hontalan személyek elhúzódó fogva tartása: A jog lehetővé teszi azon elutasított menedékkérők fogva tartását, akik őrizetben voltak a menedékkérési eljárásuk alatt, és akiknek folyamatban van a kitoloncolása; illetve akik egy

előírt határidőn belül nem hajlandók önként elhagyni az országot. A hatóságok elrendelhetik azon elutasított menedékkérők őrizetbe vételét is, akiknél kérelmük elutasítását követően vélhetően fennáll a szökés veszélye. A hatóságok az elutasított menedékkérőket „idegenrendészeti őrizetbe” vehetik, és legfeljebb 12 hónapig (gyermekes családok esetén 30 napig) fogva tarthatják őket.

Az MHB jelentése szerint az idegenrendészeti őrizetet általában idegenrendészeti fogdáknak hajtották végre. A Magyar Helsinki Bizottság továbbra is bírálta azt az általános gyakorlatot, hogy amikor a fogvatartottak rendőri kísérettel vagy fegyveres biztonsági őrökkel elhagyják a befogadó állomás területét, bilincset és vezetőszárat helyeznek rájuk, anélkül, hogy egyedileg felmérnék az adott személy jelentette kockázatot.

e. A nyilvános és tisztességes tárgyalás megtagadása

Az alaptörvény és a jog előírja a független igazságszolgáltatást. A bíróságok általában önállóan működtek, de előfordultak olyan esetek, amikor politikai befolyást próbáltak gyakorolni az igazságszolgáltatásra. A civil szervezetek és a nemzetközi szervezetek továbbra is azt állítják, hogy az igazságügyi rendszerrel kapcsolatban 2011 és 2013 között elfogadott rendelkezések hozzájárultak a fékek és ellensúlyok gyengüléséhez, mivel korlátozták az Alkotmánybíróság hatáskörét, megváltoztatták az alkotmánybírák megválasztásának a szabályait, és jelentős döntéshozói jogkörrel ruházták fel az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnökét. Kormánytisztviselők időnként nyilvánosan bírálták a nem-jogerős bírósági döntéseket.

A jog szerint az Alkotmánybíróság hatásköre már nem terjed ki azon költségvetési vonzatú, potenciálisan alkotmányellenes jogszabályok felülvizsgálatára, amelyeket olyan időszakban fogadnak el, amikor az államadósság meghaladja a GDP-t. Ez a korlátozás a korábban elfogadott jogszabályok tekintetében akkor is érvényben marad, ha az államadósság már 50% alá csökkent. A jogszabályok szerint az alkotmánybírákat egy bizottság jelöli kétharmados többséggel; a bizottságban a parlamenti frakciók az országgyűlési képviselők számának arányában képviseltetik magukat. Ahhoz, hogy egy jelöltet alkotmánybírának válasszanak, a parlament kétharmados többségének támogatása szükséges. Az alkotmánybírák hivatali ideje 12 év. Mielőtt a kormánykoalíció március 5-én elvesztette kétharmados parlamenti többségét, a jogszabály lehetővé tette, hogy a kormányzó pártok mind a jelölő bizottságban, mind a parlamentben rendelkezzenek a szükséges többséggel. Ebben az időszakban a Fidesz-KDNP 12 alkotmánybírárt választott meg. Április 21-én, a bírák hivatali idejének lejártával a 15 helyből négy üres volt (az elnök székét is beleértve). November 22-én a parlament négy új alkotmánybírárt és egy új bírósági elnököt választott meg a kormánypártok és az ellenzéki Lehet Más a Politika párt közös jelölése alapján.

Az EJEB június 23-án hozott, jogerős ítélete szerint a magyar hatóságok 2011-ben megsértették Baka Andrásnak, a Legfelsőbb Bíróság, valamint az Országos Igazságszolgáltatási Tanács volt elnökének a jogorvoslathoz és a véleménynyilvánítási

szabadsághoz fűződő jogát. Az EJEB kimondta, hogy a felperesnek az Alkotmánybíróság elnöki posztjáról történt, idő előtti eltávolítását nem vizsgálta, és nem is vizsgálhatta általános bíróság vagy más, bírói hatáskörű testület. Az EJEB szerint azért nem kerülhetett sor jogorvoslatra, mert az alkotmányerejű törvény ezt nem tette lehetővé, s kétségesnek találták, hogy az adott jogszabály megfelel a jogállamiság követelményeinek. Az EJEB azt is kimondta, hogy a főbíró megbízásának idő előtti megszüntetése annak tulajdonítható, hogy hivatalos minőségében nyilvánosan kifejtette a nézeteit és bírálatát a bírói rendszert érintő, 2010 után hozott törvényekről. Az EJEB szerint nemcsak hogy a jogában állt, de a kötelessége is volt, hogy az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökeként kinyilvánítsa az igazságszolgáltatás reformjával kapcsolatos véleményét.

2015 decemberében a Nemzetközi Ügyvédi Kamara Emberi Jogi Intézete (IBAHRI) kibocsátott egy jelentést, azzal a végkövetkeztetéssel, hogy veszélyben van az igazságszolgáltatás függetlensége és a jogállamiság követelménye. A jelentés élesen bírálja az alkotmánybírák jelölési eljárását és az Alkotmánybíróság hatáskörének a megcsorbítását. Az IBAHRI azt is megállapította, hogy az Országos Bírói Tanács feladatköre nem elegendő ahhoz, hogy az Országos Bírói Hivatal elnökének a tevékenységét felügyelje. Az Intézet aggodalmának adott hangot amiatt, hogy az OBT túl gyenge a feladatához, azaz hogy a bírósági önszabályozás független igazságügyi testületeként működjék; továbbá a kormány korlátozta az Alkotmánybíróság képességét arra, hogy az alkotmányos jogok védelmét biztosítsa. Az IBAHRI szerint az ombudsman túlságosan szűken értelmezi a hivatali megbízatását azzal kapcsolatban, hogy milyen eseteket vigyen az Alkotmánybíróság elé. Az Igazságügyi Minisztérium visszautasította az IBAHRI jelentésében megfogalmazott bírálatokat, és kijelentette, hogy a jelenlegi jogi keretrendszer elegendő biztosítékot nyújt az igazságszolgáltatás közvetlen vagy közvetett kormányzati befolyásolása ellen. Október 5-én az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének az Emberi Jogi Tanácsa hivatalosan elfogadta az *Egyetemes Emberjogi Felülvizsgálat* Magyarországra vonatkozó jelentését, amely azt javasolja, hogy a kormány hajtsa végre az IBAHRI 2015. évi jelentésében a bírói függetlenség és a jogállamiság terén ajánlott reformokat.

Kormánytisztviselők hivatalos minőségükben időnként olyan kijelentéseket tesznek, amelyeket sokan a bírósági döntések befolyásolására és a bírói függetlenség fogalmának csorbítására irányuló kísérletnek tartanak. Az egyik ilyen esetben például január 28-án Tuzson Bence, a Miniszterelnöki Kabinetiroda kormányzati kommunikációért felelős államtitkára nyilvánosan bírálta a Veszprémi Törvényszék döntését, miszerint „a kormány felháborítónak tartja, hogy egy olyan súlyú ügyben, mint a vörösiszap-katasztrófa (2010), aminek tíz halálos áldozata is volt, nincsenek felelősök”; s azzal folytatta, hogy „nyomatékosan felhívják” a hatóságokat, hogy fellebbezzenek az ítélet ellen, mert „az igazságnak ki kell derülnie”. Január 31-én Német Szilárd, a Fidesz alelnöke és helyettes frakció-vezetője bejelentette, hogy a Fidesz vitát kezdeményez az Országgyűlés Igazságügyi Bizottságában a vörösiszap-ügy, valamint Budapest egyik volt szocialista alpolgármesterének nagy nyilvánosságot kapott hűtlen kezelési ügye kapcsán. Német azt állította, hogy az emberek többségét „joggal háborítja fel mindkét döntés”, a bírói

függetlenséget pedig „liberális követelménynek” nevezte. A bizottság november végéig nem ülésezett az ügyben. Február 1-én Darák Péter, a Kúria elnöke kijelentette, hogy „a minden külső befolyástól mentes bírói ítélezés abszolút alkotmányos védelem alatt áll, ezért az ellentétes elvárást sugalló nyilatkozatok a jogállamiság alapját ássák alá”. „Különösen elvárható, hogy ettől más hatalmi ág képviselői tartózkodjanak” – tette hozzá. Február 2-án Handó Tünde, az OBH elnöke arra szólította fel valamennyi hatalmi ág képviselőit, hogy tartsák tiszteletben a bírók függetlenségét.

Az év során a Transparency International Hungary (TI-H) megismételte azokat az aggályokat, amelyeket a Jog a Demokráciáért Európai Bizottság (Velencei Bizottság) már 2012-ben megfogalmazott „a legfőbb ügyész nagyfokú függetlenségével kapcsolatban, amit tovább erősít az általa a többi ügyész fölött gyakorolt szoros ellenőrzés”. A TI-H bírálta a legfőbb ügyész jogát arra, hogy az egyes ügyekben utasításokat adhat az alárendelt ügyészeknek, bármely ügyet átvehet bármely ügyestől, továbbá az eljárás bármely szakaszában indoklás nélkül áttehet egy ügyet egy másik ügyészhez. A TI-H azt is szóvá tette, hogy nincs olyan független fórum, amely előtt meg lehetne támadni az ügyészek arra vonatkozó döntését, hogy egy ügyet nem visznek bíróság elé. 2015 júliusában az Európa Tanács Korrupcióellenes Államok Csoportja (GRECO) jelentést bocsátott ki, amelyben aggodalmának adott hangot azzal kapcsolatban, hogy a legfőbb ügyész kilencéves hivatali ideje eltelte után határozatlan ideig hivatalban maradhat, egészen addig, amíg az Országgyűlés kétharmados többséggel meg nem választja az utódját. A GRECO jelentése szerint „ez nagymértékben növeli a politikai befolyást e fontos tisztséget betöltő személy megválasztása során” (lásd a 4. részt).

Bírósági eljárások

Az alaptörvény és a jog előírja a tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jogot, és a független igazságszolgáltatás általában érvényt is szerzett ennek.

A vádlottakat mindaddig megilleti az ártatlanság vélelme, amíg bűnösségük be nem bizonyosodik. A gyanúsítottaknak joguk van ahhoz, hogy tájékoztatást kapjanak az ellenük felhozott vádak természetéről és a vonatkozó jogszabályokról, szükség esetén ingyenesen biztosított tolmács segítségével. A bírósági eljárások nyilvánosak; a bíró azonban korlátozhatja a nyilvánosságot, és bizonyos körülmények esetén zárt tárgyalást rendelhet el. Az eljárások általában nem voltak indokolatlanul késedelmesek. A vádlottaknak joguk van jelen lenni a tárgyaláson. Közvetlenül az után, hogy a vádlottat tájékoztatták az ellenük felhozott vádakról, közölni kell vele, hogy joga van ügyvédet fogadni, vagy kérheti, hogy kirendeljenek mellé egyet. Amennyiben szükség van jogi képviselőre, a gyanúsítottal közlik, hogy ha 72 órán belül nem fogad ügyvédet, a rendőrség vagy az ügyész közpénzből kijelöl a számára egy védőt. Ha a gyanúsított azt jelzi, hogy nem akar ügyvédet fogadni, a rendőrség vagy az ügyész haladéktalanul kijelöl egyet.

A törvény úgy rendelkezik, hogy a nyomozó hatóság köteles úgy időzíteni a kihallgatást, hogy a vádlott képes legyen gyakorolni a védelemhez való jogát. A tárgyalási szakaszban

a bírósági tárgyalásra szóló idézést legalább öt nappal a tárgyalás előtt kell kézbesíteni. Szükség esetén a vádlottaknak a vád alá helyezés pillanatától kezdve még a fellebbezések során is joguk van ingyenes tolmácshoz. A tárgyalás alatt a vádlottak és védőik korlátozás nélkül hozzáférhetnek a vádhatóság által összegyűjtött és az ügy szempontjából lényeges bizonyítékokhoz. A vádlottak ellentmondhatnak, illetve kérdéseket tehetnek fel a tanúknak, és saját maguk is tanúkat állíthatnak, valamint bizonyítékokat mutathatnak be. A törvény úgy rendelkezik, hogy senki sem kötelezhető arra, hogy önmagára nézve terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson. A vádlottaknak jogában áll fellebbezést benyújtani. Ezek a jogok minden állampolgárt megillettek.

Az emberi jogi szervezetek továbbra is bírálták a hatóságok rendelkezésére álló törvényes eszköztárat, amellyel bizonyos körülmények között vád alá helyezhetik és bebörtönözhetik a fiatalkorúakat. A büntető törvénykönyv 12 évben határozza meg a legalsó korhatárt, amelytől a fiatalkorú vád alá helyezhető emberölésért, szándékos emberölésért, súlyos testi sértésért, rablásért vagy fosztogatásért, de csak abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetése idején képes volt felfogni a tettének a következményeit. A szabályok értelmében a bíróságok nem róhatnak ki börtönbüntetést a bűncselekményt elkövető 12-14 év közötti fiatalokra, de elrendelhetnek speciális intézkedéseket, mint például javítóintézetbe helyezés. A 12-14 év közötti korosztály esetében az előzetes letartóztatás nem lehet egy évnél hosszabb, s fiatalkorúak javítóintézetében kell eltölteni. A 14 éves kor feletti fiatalkorúak maximum 2 évig tarthatók őrizetben, s a bíróság határozata értelmében fiatalkorúak javítóintézetébe vagy büntetés-végrehajtási intézetbe kerülhetnek. A szabálysértésekre vonatkozó előírások szerint a bíróság legfeljebb 45 napig tarthatja fogva a fiatalkorúakat; a kifizetetlen bírságok is elzárással büntethetők. A közmunkára vonatkozó szabályokat csak 16 éves kor feletti fiatalok esetében lehet alkalmazni.

Politikai foglyok és fogvatartottak

Politikai foglyokról vagy fogvatartottakról nem érkezett jelentés.

Polgári bírósági eljárások és jogorvoslatok

A törvény szerint a magánszemélyek és a szervezetek az emberi jogok megsértése esetén jogorvoslatért folyamodhatnak a bírósághoz. Azok a személyek, akik kimerítették a belföldi jogorvoslati lehetőségeket, kérelmet nyújthatnak be az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB), arra való hivatkozással, hogy a kormány megsértette az emberi jogok európai egyezményét.

f. A magánélet, a családi élet, az otthon vagy a levéltitok önkényes megsértése

Az alaptörvény és a jog tiltja az ilyen gyakorlatokat, és nem érkezett beszámoló arról, hogy a kormány megsértette volna ezeket a tilalmakat.

A TEK és időnként más nemzeti hírszerző szolgálatok bírói felhatalmazás nélkül titkos hírszerzési tevékenységet folytathatnak olyan nemzetbiztonságot érintő ügyekben, amelyek a terrorizmus megelőzéséhez, vagy külföldön, háborús övezetekben, illetve terrorista csoportok által foglyul ejtett állampolgárok kiszabadításához kapcsolódnak. Ilyen esetekben (a bíró helyett) az igazságügyi miniszter ad engedélyt a hírszerzési tevékenységre, 90 napos időtartamra, a hosszabbítás lehetőségével. Az ilyen hírszerzés magában foglalhat titkos házkutatásokat, hang- vagy képrögzítő eszközökkel történő megfigyelést, levelek és csomagok felbontását, valamint az elektronikus vagy számítógépes kommunikáció ellenőrzését és rögzítését, a nyomozás alatt álló személyek hozzájárulása nélkül. Fellebbezésnek nincs helye.

Január 12-én, az EJEB (2016. június 6-i hatállyal) kimondta, hogy az a törvény, amely feljogosítja a bűnüldöző-szerveket, hogy bírósági jóváhagyás nélkül titkos megfigyelés alatt tartásuk az állampolgárokat, sérti a magánélethez való jogot. Az EJEB szerint a hatályos törvények lehetővé teszik, hogy gyakorlatilag bárkire alkalmazhassák; a titkos hírszerzési tevékenység teljes mértékben a végrehajtó hatalmi ágazatban és a szükségesség szigorú értékelése nélkül zajlik; az új technikák lehetővé teszik, hogy a kormány tömegesen adatokat szerezzen be olyan személyekről, akik az eredeti megfigyelési műveletben nem is voltak érintettek; valamint nincs mód hatékony jogorvoslatra. Az EJEB ítéletét megelőzően az Alkotmánybíróság egy 2013 évi döntésében kijelentette, hogy a parlament Nemzetbiztonsági Bizottsága és az ombudsman hatékony külső felügyeletet gyakorol a miniszter engedélyével folytatott bármely titkos hírszerzési tevékenység felett. A parlament az év során nem módosított törvényt, hogy általános kötelező bírói jóváhagyást vezessen be a titkos hírszerzési tevékenység engedélyezésére. Június 7-én a parlament azért módosított törvényt, hogy a digitális kommunikációs szolgáltatókat is bevonja azon cégek körébe, amelyek kötelesek tárolni, továbbá a rendőrségnek, a TEK-nek, a titkosszolgálatoknak és az adóhatóság bünyügyi nyomozóinak átadni a metaadatokat és a kommunikáció tartalmát, az end-to-end titkosítás kivételével.

A hajléktalanok jogait védő A Város Mindenkié (AVM) elnevezésű, alulról szerveződő civil szervezet arról számolt be, hogy a rendőrség változatlanul hátrányosan megkülönböztető módon bánik az országban élő mintegy 30 ezer hajléktalannal, akiknek egyharmada a fővárosban lakik. 2015 márciusában az AVM és az MHB közös panaszt nyújtott be az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz (EBH), melyben a két szervezet azzal vádolta a rendőrséget, hogy 2014-ben egy egyhónapos tesztidőszak alatt indokolatlanul gyakran igazoltatott hajléktalanokat. Január 15-én az EBH hivatalos megállapodást kötött az MHB-val és a Budapesti Rendőr-főkapitánysággal (BRFK). A megállapodás értelmében a BRFK május 10-én kiadott egy körlevelet, melyben arra utasította a budapesti rendőrséget, hogy személyazonosságot igazoló ellenőrzéseket szigorúan csakis sajtósági körülmények okán, s ne pusztán az emberek hajléktalanságra utaló külleme miatt folytassanak. A rendőrség beiktatta a körlevelet a leginkább érintett rendőrök képzési tantervébe is. Az AVM szerint ez sem tudta hatékonyan csökkenteni a hajléktalan személyek elleni diszkriminatív rendőri fellépéseket.

2. RÉSZ: A POLGÁRI SZABADSÁGJOGOK TISZTELETBEN TARTÁSA, BELEÉRTVE AZ ALÁBBIAKAT:

a. A véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság

Az alaptörvény és a jog biztosítja a véleménynyilvánítás szabadságát és a sajtószabadságot, de a médiát felügyelő hatóság széles jogköre, a média nagyfokú koncentrációja és az állami szerződésektől erősen függő reklámpiac együttes hatására olyan légkör alakult ki, amely kedvez az öncenzúrának és a politikai befolyásnak. A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) továbbra is a közmédia hírműsoraiban tapasztalt részrehajlásról számolt be.

A szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadsága: A törvény tiltja a bizonyos csoportok tagjai ellen irányuló gyűlöletkeltést és erőszakot. Bárki, aki nyilvánosan gyűlöletre uszít valamely nemzeti, etnikai, faji, illetve vallási csoport vagy a lakosság más meghatározott csoportjai ellen, bíróság elé állítható, és bűncselekmény elkövetéséért három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Az alaptörvény tartalmaz a gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezéseket is, „hogyan (azok) megvédjék a magyar nemzet, illetve bármely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösség méltóságát”. A rendelkezések jogorvoslati lehetőségeket biztosítanak azon személyek és közösségek számára, akik vagy amelyek gyűlöletbeszéd áldozatává váltak. 2013-ban a Velencei Bizottság aggályosnak találta, hogy a „magyar nemzet méltóságának” védelmére hivatott kitétel az ország intézményeivel és tisztségviselőivel szemben megfogalmazott kritikák korlátozására is felhasználható, ez pedig egy demokratikus társadalomban összeegyeztethetetlen a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó normákkal.

Május 17-én a Médiatanács közleményt adott ki Bayer Zsolt egyik cikkével kapcsolatban, amely november 15-én a *Magyar Hírlap* nyomtatott és online felületén egyaránt megjelent. A Médiatanács határozata értelmében a Magyar Hírlap Kiadói Kft. megsértette az emberekkel, országokkal, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségekkel vagy bármely többséggel, vagy vallási közösséggel szembeni gyűlöletkeltésre és kirekesztésre alkalmas médiatartalmak közzétételét tiltó törvényi rendelkezést. Következésképpen a Médiatanács elrendelte a véleménycikk haladéktalan eltávolítását az újság internetes honlapjáról, 250.000 forint bírságot szabott ki, s arra kötelezte a hírlapot, hogy egy héten keresztül egy közleményt jelentessen meg a címoldalán. A közlemény a Médiatanács állásfoglalását tartalmazta, amely szerint „A szerző homogén, az európai társadalmakkal háborúban álló csoportként írta le a bevándorlók közösségét, potenciális gyilkosnak nevezve e közösség valamennyi, tizennégy éven felüli tagját”. Bayer Zsolt augusztus 18-án állami kitüntetést (a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét) kapott a Miniszterelnökséget vezető minisztertől (lásd még 6. rész, Antiszemitizmus).

A törvény tiltja a holokauszt, illetve a nemzetiszocialista (náci) és kommunista rendszerek által elkövetett népirtás és egyéb bűnök nyilvános tagadását, megkérdőjelezését vagy elbagatellizálását; az ilyen tettek három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethetők.

Október végéig a Tett és Védelem Alapítvány (TEV) kilenc holokauszt-tagadással kapcsolatos ügyről tett jelentést. Ezek közül négy még folyamatban van, hármat felfüggesztettek, egyet a rendőrség elutasított, egyet pedig lezártak.

Június 1-jén a Budai Központi Kerületi Bíróság elrendelte közel 20 weboldal ideiglenes eltávolítását az internetről, mivel ezek megsértették a holokauszt-tagadás tilalmát. Az ügyészség azért indítványozta az oldalak eltávolítását, mert egy olyan svéd író könyvének magyarra fordított kiadását népszerűsítették és árulták, aki szerint a náci rezsimek nem követtek el népirtást.

A törvény vétségként tiltja a horogkereszt, az SS-jelvény, a nyilaskereszt, a sarlókalapács, az ötágú vöröscsillag, vagy az ezeket ábrázoló jelkép köznyugalom megzavarására alkalmas – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő– módon történő viselését, közszemlére tételét, illetve terjesztését.

Május 16-án az EJEK kimondta, hogy 2013-ban megsértették hét ellenzéki parlamenti képviselő véleménynyilvánítási szabadságát, amikor Kövér László házelnök megbírságolta őket, azzal az indoklással, hogy „az Országgyűlés rendjét súlyosan sértő magatartást tanúsítottak”. A képviselők egy nagy táblát, valamint feliratokat helyeztek el az ülésteremben, egyikük pedig egy hangosbeszélőn keresztül beszélt a szavazás közben. Az EJEK megállapítása szerint egy demokratikus társadalomban nem volt szükség beavatkozásra, amikor a képviselők a szólásszabadsághoz való jogukat gyakorolták. Az EJEK az eljárási garanciák hiányát is megállapította, mert a képviselők számára a büntetések ellen a magyar jogrendszerben nincs jogorvoslati lehetőség. Mindazonáltal az EJEK elismerte, hogy a 2014. évi törvénymódosítás bevezetett minimális eljárási garanciákat, mert lehetőséget ad rá, hogy a megbírságolt parlamenti képviselő egy parlamenti bizottság elé terjeszthesse az ügyét.

Január 21-én a Budai Központi Kerületi Bíróság felmentette azt a férfit, aki 2013-ban, egy kormányellenes tüntetésen belerúgott egy Orbán Viktor miniszterelnököt ábrázoló polisztirol fejbe. A férfit garázdasággal vádolták, de ő azt állította, hogy tetteivel a politikai véleményét fejezte ki. Az ügyész fellebbezett az ítélet ellen, de a Fővárosi Bíróság november 24-én hozott jogerős ítéletében helybenhagyta azt.

A sajtó és a média szabadsága

A médiapiac 2015-ben megindult nagyarányú átrendeződése 2016-ban is folytatódott, tovább terjeszkedtek a kormánybarát vállalkozások – új médiaorgánumokat indítottak, felvásárolták a már meglévőket, igyekeztek tovább erősíteni az állami médiát, hirtelen bezárták az ország legnagyobb független napilapját – , egyúttal megfogyatkoztak a televízióban, rádióban, nyomtatott és online médiában hallható független hangok. Az állami médiát továbbra is gyakran bírálják amiatt, hogy híryanagyában a kormány véleményét tükrözi, a kedvezőtlen tényeket és véleményeket pedig elkendőzi.

A médiaszektor jogszabályi keretrendszerének megfelelően a parlamentnek alárendelt Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) a médiaszabályozásért felelős központi államigazgatási szerv. Az NMHH jogkörébe tartozik a műsorszóró- és médiapiacok működésének felügyelete, valamint a „közreműködés a kormány frekvenciakezeléssel és hírközléssel kapcsolatos politikájának megvalósításában”. Az NMHH elnöke a kábelen vagy egyéb módon sugárzott online és nyomtatott médiatartalom és a frekvenciahasználat felügyeletéért felelős, öttagú Médiatanács elnöki tisztjét is betölti. Az emberi jogi civil szervezetek továbbra is élesen bírálták az NMHH-t amiatt, hogy olyan politikailag homogén testület, melynek tagjait kizárólag a kormánypártok nevezik ki, továbbá szóvá tették, hogy a médiát szabályozó törvények nem alkalmasak a média pluralizmusának, valamint a közszolgálati média függetlenségének biztosítására.

A Velencei Bizottság egy 2015-ben közzétett jelentése megjegyezte, hogy a médiatartalmak korlátozására vonatkozó szabályok nem egyértelműek, és rendkívül tág teret engednek a bíróságoknak az értelmezésükre. A jelentés továbbá bírálja a vallási és politikai nézeteket kritizáló tartalmak korlátozását, valamint azt a kitétel, hogy a médiatartalmak nem sérthetik a magánélethez fűződő jogot. A jelentésben foglalt bírálat szerint a Médiatanács összetétele és a vezetőjét kiválasztó eljárás nem alkalmas a függetlenség és a politikai semlegesség biztosítására, és nem tükrözi a médiapiac sokszínűségét. Emellett a jelentés megjegyzi, hogy a közmédia túlságosan centralizált, a tartalmakat pedig szinte kizárólag a nemzeti hírügynökség, az MTI szolgáltatja.

Április 26-án Kövér László házelnök határozatlan időre kitiltotta a parlamentből a *Népszabadság*, a *HVG*, a *24.hu* és az *Index* újságíróit, akik előző nap filmre vették, amint a parlament folyosóján figyelmen kívül hagyja a Magyar Nemzeti Bankkal kapcsolatos korrupciógyanúra vonatkozó kérdéseiket Kövér kijelentette, hogy a tudósítók az épület olyan részén tartózkodtak, amely az ő korábbi rendelete alapján zárva van előttük. Szeptember 12-én Kövér felfüggesztette a tilalmat. Október 20-án Kövér határozatlan időre kitiltotta a *444.hu* összes munkatársát, miután a tudósítók átmenetileg elállták az utat a Fidesz-frakció szóvivője előtt és kérdéseket tettek fel neki egy magas rangú kormánytisztviselőről, aki állítólag helikopterrel utazott egy esküvőre. (lásd még 3. rész, Választások és politikai részvétel, valamint 4. rész)

Október 8-án az anyavállalat váratlan gyorsasággal felfüggesztette a legnagyobb független országos napilap, a *Népszabadság* működését. Az alkalmazottaknak előzőleg azt mondták, hogy irodai költözés miatt össze kell csomagolniuk a holmijukat, de amikor október 8-án megérkeztek, az újság bezárásáról tájékoztatták őket, és még az irodába se mehettek be. Mind a nyomtatott, mind az online változat megszűnt, és a *Népszabadság* honlapja az archív híryannyal együtt elérhetetlenné vált. Az újság menedzsmentvállalata, az osztrák székhelyű MediaWorks közölte, hogy az újság már veszített olvasóközönségéből és veszteségesé vált, ezért a felfüggesztése gazdasági döntés volt, s addig tart, amíg a cég talál egy új üzleti modellt. Egyes alkalmazottak és médiafigyelők megjegyezték, hogy a *Népszabadság* 2015-ben nyereséges volt, akárcsak maga a MediaWorks. Egyes alkalmazottak és a kormány bírálói szerint a hirtelen bezárása ahhoz

köthető, hogy az újság kormányzati korrupcióval kapcsolatos ügyeket – például a híresség esküvőjére látogató miniszter helikopterhasználatát, valamint a Nemzeti Bank elnökét és a barátnőjét érintő nepotizmust – tárt fel.

Számos hazai és külföldi médiaorgánum nyilvánította ki szolidaritását a *Népszabadság* újságíróival, és október 8-án este több ezren tüntettek a parlament előtt a napilap bezárása miatt. Az Európai Bizottság szóvivője kijelentette, hogy a bizottság szoros figyelemmel kíséri a helyzet alakulását, és nagyon aggasztónak tartja az újság bezárását. Az Európai Újságírók Szövetsége is nemtetszését fejezte ki a *Népszabadság* bezárása miatt, amit a médiapluralizmusra mért súlyos csapásnak nevezett. Az EBESZ média-képviselője, Dunja Mijatovic is a sajtószabadság és a média sokszínűsége elóriási csapásnak nevezte a bezárást. A kormány a MediaWorks állításait visszhangozta, miszerint a bezárás gazdasági döntés volt, hozzáfűzve azt is, hogy sajtószabadságot sértene egy esetleges beavatkozás.

Erőszak és zaklatás: Április 14-én a Független Médiaközpont (European Center for Press and Media Freedom/ ECPMF) levélben kérte a miniszterelnököt, hogy indítson vizsgálatot a Szerbiából, Szlovákiából, és Ausztráliából érkezett újságírókat és forgatócsoportokat ért rendőri támadás ügyében. Az újságírók és a forgatócsoportok arról készítettek tudósítást, hogy 2015 szeptemberében menedékkeresők százai hogyan próbáltak átjutni a határt lezáró kerítésen, s a határt őrző szervek hogyan léptek fel ellenük. A Független Médiaközpont „elfogadhatatlannak” nevezte, hogy a kormány – ahelyett, hogy kivizsgálta volna a külföldi tudósítókért támadás ügyét – jogosnak és szakszerűnek nevezte a rendőri eljárást, és az áldozatokat hibáztatta, amiért nem hagyták el az országot akkor, amikor a rendőrség már kényszerítő intézkedéseket fogantatott. A Központ azt is aggályosnak tartotta, hogy az állami média általában elfogult és kiegyensúlyozatlan módon tudósított az esetről. Május 23-án Pintér Sándor belügyminiszter válaszolt a Független Médiaközpont levelére, és visszautasította a jelentésben foglaltakat, miszerint a rendőrök megverték és letartóztatták volna a külföldi újságírókat. Az esettel kapcsolatban 2015 novemberében a Magyar Helsinki Bizottság jelentése alapján a Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztálya hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetnének gyanújával vizsgálatot indított ismeretlen elkövetők ellen. A vizsgálat még nem zárult le.

Cenzúra és tartalomkorlátozások: A jog a média minden ágára kiterjedően – a hírportálokat és az online publikációkat is beleértve – szabályokat határoz meg részint a tartalmakra, részint az újságírói jogokra, az újságírói etikára és az újságírói normákra nézve. A jogszabályok tiltják a nemzetek, közösségek, etnikumok, nyelvi vagy más kisebbségek, többségi csoportok, valamint egyházak és vallási csoportok ellen irányuló gyűlöletkeltést, továbbá rendelkeznek a bírósági és hatósági eljárásokhoz kapcsolódó forrásokra vonatkozó titoktartásról is.

A Médiatanács a tartalmakkal kapcsolatos szabályozás megsértése esetén pénzbírságot szabhat ki, ideértve azokat a médiaszolgáltatásokat is, amelyek megszegik a gyűlöletkeltésre vonatkozó tilalmat, sértik az emberi méltóságot, vagy nem tartják be a

kiskorúakat védő előírásokat. A tanács 200 millió forintig (\$717.000) terjedő bírságot róhat ki a szabálysértés jellegétől, a médiaszolgáltatás típusától és a közönség nagyságrendjétől függően, továbbá legfeljebb egy hétre felfüggesztheti a sugárzási jogot is. Az alperesek fellebbezést nyújthatnak be a Médiatanács határozatai ellen, azonban külön fellebbezést kell benyújtaniuk azért, hogy megakadályozzák a bírság végrehajtását, amíg a felek a fellebbezés érdemi részével kapcsolatban pereskednek. Augusztus 1-jéig a Médiatanács 106 határozatot hozott, és összesen 31,5 millió Ft (\$113.000) összegű bírságot szabott ki 61 sajtóorgánusra. A határozatok közül tizenkettőt támadtak meg bíróság előtt.

Május 9-én a Mérték Médiaelemző Műhely jelentést tett közzé *Bevált módszerek, új haverok – Lány cenzúra a magyar médiában 2015* címmel. A jelentés felvázolta, hogy a Fidesz érdekköre – akár a politikailag egyoldalú frekvenciaosztás, akár az állami hirdetések manipulatív elosztása útján – hogyan terjeszkedik az értéklánc minden pontján. Az állami médiával kapcsolatban a jelentés rávilágít az átláthatatlan és túlzott finanszírozás piactorzító hatására, valamint arra, hogy esetekkel dokumentált napi gyakorlattá vált a hírek, álláspontok elhallgatása és a hírhamisítás, végső soron a kormányzat igényeinek tökéletes kiszolgálása érdekében. A döntéshozó helyzetben lévő médiamunkatársakkal lefolytatott interjúk alapján a jelentés azt a tanulságot vonja le, hogy elsődlegesen nem a jogszabályi, intézményi környezetben keresendők a sajtószabadság korlátai, hanem a finanszírozásban: „a pénzhiány egyfelől kiszolgáltatottsághoz, megalkuvásokhoz vezet, másfelől az eszköz és emberhiány erősen gátolja a minőségi újságírást és oknyomozást”.

Május 2-án Kárpáti János, az MTI egykori tudósítója egy brüsszeli konferencián azt állította, hogy az állami rádiónál, televíziónál és az MTI-nél dolgozóknak azt tanácsolták, hogy a kormánytagoknak feltenni szánt kérdéseket előzőleg beszéljék meg a feletteseikkel. Kárpáti, aki 1981 óta az idei év elején történt elbocsátásáig az MTI-nél dolgozott, azt is hozzátette, hogy „gyakran érkeznek kérések valahonnan fölülről, ezek elérik a szerkesztőt és a tudósítót:» Itt van a hangsúly. Ezt kérdezd, ne azt kérdezd.«“ (lásd 2. rész: A polgári szabadságjogok tisztelete)

A rágalmasra/becsületsértésre vonatkozó jogszabályok: A magánszemélyek felelősségre vonhatók közzétett nyilatkozataikért vagy mások által tett rágalmaszó nyilatkozatok közzétételéért. A felperesek polgári és büntetőbíróságok előtt egyaránt indíthatnak eljárást. A különböző eseményekről tájékoztató újságírók büntetőjogi felelősségre vonhatók, ha téves állításokat tesznek vagy ilyeneket közzétesznek.

A Társaság a Szabadságjogokért azt jelentette, hogy a közszereplő, közhatalmat gyakorló politikusok – különösen a kisebb városokban – továbbra is a polgároktól és az újságíróktól érkező bírálatok elhallgattatására használják fel a rágalmasra és becsületsértésre vonatkozó jogszabályokat; évente több tucat esetben tesznek büntető- vagy polgári feljelentést (gyakran mindkettőt egyszerre) olyan személyek ellen, akik kritikával illették a személyüket vagy a politikájukat.

Az internet szabadsága

A kormány nem korlátozta vagy zavarta az internethez való hozzáférést, nem cenzúrázta az online tartalmakat, és nem érkezett hitelt érdemlő jelentés arról, hogy a kormány megfelelő jogi felhatalmazás nélkül megfigyelt volna magánjellegű online kommunikációt.

A Nemzetközi Távközlési Egyesület szerint 2015-ben az ország lakosságának kb. 72,8%-a használta az internetet. A Freedom House továbbra is a „szabad” kategóriába sorolta a magyar internetes és digitális médiát.

Február 2-án az EJEB megállapította, hogy a hazai bírósági ítéletek megsértették a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesületének, valamint az Index.hu Zrt.-nek a szólásszabadsághoz való jogát. A szóban forgó ítéletekben a hazai bíróságok egy harmadik fél általi támadó és vulgáris kommentek „terjesztésében” találtak vétkesnek a két felet. A polgári eljárásról értesülve mindkettő azonnal eltávolította web-oldaláról a kommenteket, a hazai bíróság szerint azonban felelősség terhelve őket azért, hogy sértő és megalázó kommenteknek adtak helyet. Az EJEB határozata értelmében az online cikkekre érkező kommentek közérdekű kérdést érintettek, és nem minősültek gyűlöletbeszédnek vagy erőszakra való uszításnak. Az EJEB azt is kimondta, hogy az ilyenfajta bírósági ítélet – közvetlenül vagy közvetve – bénító hatást tehet az internetes fórumokon gyakorolt szabad véleménynyilvánításra.

Tudományos szabadság és kulturális események

A kormány nem korlátozta a tudományos szabadságot és a kulturális eseményeket.

b. A békés gyülekezés és az egyesülés szabadsága

Gyülekezési szabadság

Az alaptörvény és a jogszabályok rendelkeznek a békés gyülekezés szabadságáról, és a kormány általában tiszteletben tartotta ezt a jogot. A jogszabályok értelmében a demonstrációkhoz nem szükséges rendőrségi engedély, de a nyilvános helyen megrendezésre kerülő események szervezőinek legalább három nappal a rendezvény előtt értesíteniük kell a rendőrséget. A rendőrség megtilthatja a nyilvános demonstrációk megrendezését, ha az komolyan veszélyeztetné a képviselőtestületek vagy a bíróságok békés működését, vagy ha a forgalom elterelése nem lenne megoldható. A rendőrség nem oszthat fel spontán, engedély nélküli gyülekezést, ha az békés, és egy váratlanul bekövetkezett eseménnyel kapcsolatban kíván véleményt nyilvánítani, de a szervezőknek a szervezés megkezdése után késedelem nélkül tájékoztatniuk kell a rendőrséget a rendezvényről. A rendőrségnek abban az esetben kell felosztatnia a rendezvényt, ha az összegyűltek bűncselekményt követnek el vagy arra uszítanak, ha az sérti mások jogait, ha fegyveres résztvevői is vannak, vagy ha előzetesen kiadott hivatalos tilalom ellenére

tartják meg. A rendőrség nyilvános demonstráció betiltására vonatkozó határozatával szemben bírósági felülvizsgálat kérhető.

Június 6-án a parlament módosította a törvényt, hogy új rendőri intézkedéseket vezessen be terrorcselekmények vagy azok előkészületének az esetére, többek közt azt a jogot, hogy a terrorcselekmény által érintett földrajzi területen feloszlatassa a nyilvános eseményeket. A rendőrség a kiemelt biztonsági intézkedést legfeljebb 72 óra időtartamra rendelheti el, ami szükség esetén további 72 órával meghosszabbítható. Az országos rendőrfőkapitány a meghosszabbított időtartam lejártát követően is dönthet a kiemelt biztonsági intézkedés fenntartásáról, ha azt újabb közvetlen, konkrét és ellenőrzött információk indokolják. A belügyminiszter felelőssége, hogy a kiemelt biztonsági intézkedés fenntartásáról hozott döntésről, illetve annak indokairól haladéktalanul beszámoljon az Országgyűlés feladat- és hatáskörrel rendelkező bizottságának. A beszámolóban ismertetni kell a döntés alapjául szolgáló, konkrét információkat.

Szeptember végéig a rendőrség hét demonstrációt tiltott be, ami az összes bejelentett demonstráció 0,8 százaléka. A szervezők négy, a rendőrség által elutasított demonstráció esetében kértek bírósági felülvizsgálatot; a bíróságok végül egy esetben döntöttek úgy, hogy a demonstráció megtartható.

A civil szervezetek továbbra is bírálták a jogszabályok hiányosságait, amelyek miatt következetlenségek mutatkoznak a demonstrációk betiltásával és feloszlásával kapcsolatos rendőri gyakorlatban és bírói határozatokban.

Július 12-én az Alkotmánybíróság elutasította egy kérelmező panaszát, akinek 2014-ben a rendőrség betiltotta egy tervezett tiltakozását. A panaszos aznap több helyszínen akart tüntetést rendezni, de a rendőrség három helyszínen, így a miniszterelnök rezidenciája előtt is betiltotta azt. A tilalom ellen az illető keresetet nyújtott be a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bírósághoz, amely a magánélethez való jog védelmére való hivatkozással elutasította. Az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy mivel a szervező más, nem szigorított helyeken is tiltakozhatott volna, nem csorbult aránytalanul a békés gyülekezéshez való joga. Az Alkotmánybíróság felszólította a parlamentet, hogy a magánélethez és a békés gyülekezéshez való jog közötti feloldatlan ellentmondás kiküszöbölése érdekében az év végéig módosítsa a vonatkozó jogszabályokat. A panaszos fellebbezést nyújtott be az Emberi Jogok Európai Bíróságához; a fellebbezés még nem zárult le. A TASZ élesen bírálta az Alkotmánybíróság döntését, mivel szerintük a törvény egyértelműen meghatározza, hogy egy gyülekezés esetén mások jogai (például a magánélethez való jog) hogyan védelmezhetők, és ezért – különösen a demonstráció tervezési és szervezési fázisában – nincsen szükség további korlátozásokra. A TASZ szerint a gyülekezési jog olyatén szűkítése, amit az Alkotmánybíróság szükségesnek tart, túlságosan tág teret engedne arra, hogy a rendfenntartó szervek egyoldalú döntésekkel korlátozzák a gyülekezési szabadságot. Az Alkotmánybíróság határozata ellenére a parlament az év végéig nem módosította a gyülekezési jogra vonatkozó jogszabályokat.

Július 23-án a rendőrség betiltotta Büki Zoltánnak, a Demokratikus Magyarországért Facebook-csoport vezetőjének a tiltakozó tüntetését, amelyet július 24-én 100 résztvevővel együtt a miniszterelnök háza előtt kívánt megtartani. A rendőrség a környékbeli lakosok magánélethez való jogának a védelmével indokolta a döntést. Büki ezt megfellebbezte a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságnál, amely július 28-án helybenhagyta a rendőrség döntését. Válaszul Büki még aznap újabb demonstrációt jelentett be július 31-re, ugyanarra a helyszínre, de megígérte, hogy legfeljebb 50 résztvevő lesz, akik csendben maradnak, és csak táblákra írt feliratokon jelzik majd a véleményüket. Július 30-án a rendőrség ismét megtiltotta a tervezett tüntetést, de a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság következő, augusztus 3-i döntése engedélyezte azt. Végül augusztus 7-én 15 személy tüntetett a miniszterelnök rezidenciája előtt.

Egyesülési szabadság

Az alaptörvény és a jog biztosítja az egyesülés szabadságát, s a kormány általában tiszteletben tartotta ezt.

c. Vallásszabadság

Lásd a Külügyminisztérium vallásszabadságról szóló nemzetközi jelentését (*International Religious Freedom Report*) a következő oldalon: www.state.gov/religiousfreedomreport/

d. Mozcásszabadság, országukon belül otthonukat elhagyni kényszerült emberek, menekültek és hontalanok védelme

Az alaptörvény és a jog biztosítja az országon belüli szabad helyváltoztatás, a külföldre utazás, a kivándorlás és a hazatelepülés szabadságát, és a kormány általában tiszteletben tartotta ezeket a jogokat.

A bevándorlók, menekültek, és hontalanok elleni visszaélések: Június 4-én az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) több mint 100 olyan esetről tett jelentést, amelyek során az engedély nélküli határátlépés ellen fellépő határőrző szervek állítólag durván és erőszakosan bántak a migránsokkal és menedékkérőkkel. Az esetek között szerepel egy 22 éves szíriai férfi, aki június 1-jén befulladt a Tiszába, miután egy egyenruhás személy állítólag visszakényszerítette a vízbe, hogy Szerbia felől ne léphesse át a határt. A Magyar Helsinki Bizottság is több ízben rendkívüli aggodalmának adott hangot a szerb-magyar határon szolgáló egyenruhások brutalitásáról és visszaéléseiről szóló, hihetetlenül nagy számban és folyamatosan érkező beszámolók miatt (lásd még 1. c.).

Június 13-án a parlament július 5-i hatállyal törvénymódosítást fogadott el, amely lehetővé teszi, hogy a magyar határőrség a határ 8 kilométeres körzetében őrizetbe vett illegális menedékkeresőket és migránsokat visszaküldhesse a határkerítés másik oldalára, amely még magyar terület (a kerítést a tényleges határnál 2 méterrel beljebb emelték). A beszámolók szerint a hatóságok állítólag nem regisztrálták ezeket az illegális

migránsokat, hanem arra utasították őket, hogy a kerítés túloldalán menjenek tovább a négy hivatalos tranzitóna egyikébe, és ott adják be a menedékkérelmüket. Az UNHCR, a Magyar Helsinki Bizottság és az Orvosok Határok Nélkül (MSF) aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy az így visszaküldött személyek hosszú napokra, sőt hetekre a határ szerbiai oldalán rekedtek, és a tranzit-zónák előtt embertelen körülmények között várakoztak a menedékkérelmük beadására.

A Human Rights Watch (HRW) július 13-án kiadott jelentése azt állította, hogy „azokat az embereket, köztük nőket és gyermekeket, akik engedély nélkül léptek Magyarország területére, súlyosan bántalmazták, és visszakényszerítették a határ másik oldalára”. A jelentés ütlegetésekről, paprikasprayről, kutyatámadásokról szóló beszámolókat és bizonyítékokat tartalmaz. Július 22-én az MSF jelentette, hogy a határ szerb oldalán egyre több olyan beteget kezelnek, akik közvetlen erőszakhoz köthető fizikai trauma nyomait viselik. A HRW interjúalanyai elmondták, hogy egyenruhások verték és bántalmazták őket – az egyenruhák leírása ráillett a katonákra és rendőrökre. A HRW bizonyítékokat szerzett friss sérülésekről, és két hétnél régebben keletkezett sérülések nyomán még mindig látható zúzódásokról is. Július 15-én az UNHCR sajtóközleményben ismertette a szerb-magyar határon a tranzitónák közelében várakozó emberek – köztük nők és gyermekek – szörnyű körülményeit. Mélységes aggodalmát fejezte ki részint az új magyar határátkelési korlátozások kapcsán, amelyek következtében a menedékkérőket visszafordítják Szerbiába, részint az erőszakra és zaklatásról szóló beszámolók miatt. Az UNHCR azt állította, hogy az új korlátozások ellentétesek az uniós és a nemzetközi joggal. Az Amnesty International (AI) szeptember 27-én kiadott jelentése is a korábbi HRW jelentésben és az UNHCR nyilatkozatban foglaltakat – a bántalmazásokról szóló értesítéseket, az erőszakos visszafordításokat, a menekültügyi eljárások hosszadalmas voltát, továbbá a határon várakozó migránsok számára biztosított ellátás és szolgáltatások hiányát – tükrözi és bírálja. A jelentéssel egy időben kiadott sajtóközleményében az AI azt állította, hogy „a szörnyű bánásmód és a menekültügyi rendszer útvesztői egy cinikus játszma részei, hogy a menedékkérőket távol tartsák a minden eddiginél jobban ellenőrzött határoktól”.

Július 13-án, a körmendi menekülttáborban tett látogatása után Kunhalmi Ágnes szocialista képviselő elmondta, hogy a táborban mocsok és embertelen körülmények uralkodnak. A képviselő szerint a tábor lakói nem jutnak meleg vízhez, a sátrak és élelmiszerek pedig az alapvető követelményeknek sem felelnek meg. Április 8. és július 5. között (az új törvény ekkor lépett hatályba) a hatóságok 22.127 migránst, július 5. és október 18. között pedig 6859 migránst akadályoztak meg az országba jutásban. Július 5. és október 18. között 5493 illegális bevándorlót térítettek vissza a határ szerb oldalára, a horvát oldalára viszont egyet sem. December 16-ig az MHB – részint értesülések, részint saját jegyzetei alapján – 409 állítólagos bántalmazást jegyzett fel a határon folyó rendfenntartó intézkedések kapcsán. A migránsok ellen elkövetett rendőri visszaélésekkel kapcsolatban a kormány nyilvánosan visszautasította az NGO-k és az UNHCR állításait. A Legfőbb Ügyészség szerint azonban október 18-ig 18 vizsgálatot indítottak (ezek közül hatot az áldozatok bejelentése alapján) a szerb határ mentén alkalmazott rendőri

intézkedésekkel kapcsolatban hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntettének gyanúja miatt. Október 15-ig a Központi Nyomozó Főügyészség Szegedi Regionális Osztálya öt esetben megszüntette, egy esetben felfüggesztette a nyomozást, két esetben pedig vádat emelt. Szeptember végén tíz vizsgálat még folyamatban volt.

A kormány nem működött maradéktalanul együtt az UNHCR-rel és a többi emberi jogi szervezettel a menekültek, visszatérő menekültek, menedékkérők és hontalan személyek ellátásában és védelmében.

A menekültek védelme

Október 18-ig a rendőrség 18.006 „illegális migránst” (az országba nem hivatalos határátkelő helyen, hanem a zöldhatáron keresztül érkező személyt) regisztrált Magyarországon, szemben a 2015-ben regisztrált 391.384 személlyel. November 9-ig a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) 28.320 menedékkérelmet regisztrált, míg 2015-ben 177.135-öt. Ezek közül a BÁH október 18-ig több mint 47.210 esetet (köztük sok 2015-ben beadott kérelmet is) lezárt, többnyire a kérelmező eltűnése miatt (a 2015-ben lezárt kérelmek száma 152.260 volt), 3706 esetben pedig érdemben elbírálta a kérelmet (2015-ben ez a szám 3819 volt). A BÁH 389 esetben ítelt meg menekültstátuszt, kiegészítő védelmet vagy befogadott státuszt (2015-ben ez a szám 508 volt), ami az érdemben elbírált kérelmek 11 százaléka (2015-ben ez 13 százalék volt).

A menedékjoghoz való hozzáférés: A 2015-ben elfogadott, s az év folyamán további rendelkezésekkel kiegészített törvény rendelkezik a menekültstátusz megadásáról, azonban az új rendszer az UNCHR szerint nem biztosította a menekültek teljes körű védelmét. Az új rendszer arra épít, hogy fokozzák az illegális határátlépések kiküszöbölésére szolgáló fizikai határvédelmet, és jelentősen megnehezítsék a migránsok számára a menedékkérelmek beadását.

2015 második felében a kormány „ideiglenes biztonsági határzárát”, azaz egy 4 méter magas kerítést létesített, hogy megakadályozza a Szerbia és Horvátország felől érkező migránsok és menedékkérők jogosulatlan belépését. A 2015-ös törvény kimondja, hogy a szerb és horvát határ mentén húzódó kerítés jogosulatlan átlépése bűncselekménynek minősül, és akár 10 évig terjedő tényleges vagy felfüggesztett szabadságvesztéssel sújtható. A kerítés megrongálása, avagy az építésének az akadályozása ugyancsak bűncselekménynek minősül.

2015. március 9-én a kormány hat hónapra szóló „migrációs válsághelyzetet” hirdetett ki, amelyet szeptember 8-i hatállyal újabb hat hónappal meghosszabbított. Az új jogi helyzetben a törvény 2015. szeptember 9-től fogva megengedi, hogy a határ mentén a rendőrség rendfenntartó tevékenységét támogató fegyveres erők tagjai az ország határainál nem halálos erőt alkalmazzanak. A jogszabály értelmében a katonák használhatnak fizikai sérülések okozására alkalmas kényszerítőeszközöket, de kizárólag halál okozására irányuló szándék nélkül. A katonákat rendőri jogosultságokkal ruházták fel (igazoltathatnak, elfoghatnak, őrizetbe vehetnek és megmotozhatnak személyeket,

átvizsgálhatják csomagjaikat és járművüket, és intézkedhetnek külföldiekkel szemben), továbbá lőfegyvert is használhatnak, ha a fegyverhasználat célja nem halálos sérülés okozása. (lásd még 1. d., A rendőrség és a biztonsági szervek szerepe).

A törvény 2015. július 5-i hatállyal lehetővé teszi, hogy a magyar határőrség a határ 8 kilométeres körzetében őrizetbe vett illegális menedékkeresőket és migránsokat visszakülthesse a kerítés másik oldalára, amely még magyar terület. A jelentések szerint a hatóságok ezeket az illegális migránsokat nem regisztrálták, és nem engedték meg nekik, hogy menedékkérelmet adjanak be, bár tájékoztatták őket, hogy miként érhetik el a legközelebbi hivatalos tranzit-zónát, ha be akarják nyújtani a kérelmüket. Mivel az ország naponta csak bizonyos számú menedékkérelmet fogadott el, a kerítésen átküldöttek sokszor hetekig nem tudták beadni a kérelmüket. Ilyen értelemben a hatóságok a menedékkérőkkel oly módon küldték vissza Szerbiába, hogy csakis hosszas várakozás után kereshettek menedéket az országban. A hazai és nemzetközi szervezetek számos esetben jelentették, hogy a hatóságok állítólag súlyos visszaéléseket követtek el, miközben a migránsokat és menedékkérőket a kerítés túloldalára kényszerítették. (lásd: A bevándorlók, menekültek, és hontalanok elleni visszaélések)

2015 szeptemberében és októberében a kormány a szerb és horvát határ mentén négy hivatalos „tranzit-zónát” nyitott a menedékkérelmek beadására (Röske, Tompa, Beremend, és Letenye). Az egyes tranzit-zónák kezdetben napi 100 kérelmet fogadhattak be; ez a szám március 22-től napi tizenötre, november 2-től pedig napi tízre csökkent. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) által működtetett tranzit-zónák feladata, hogy a biztonságos származási országra és a biztonságos harmadik országra vonatkozó rendelkezések alapján elbírálják a kérelmek jogosságát, és nyolc napon belül továbbítsák a megfelelőnek ítélt kérelmeket. Az új szabályok a határnál alkalmazott elbírálási eljárás tekintetében kivételt tesznek a „különleges bánásmódot igénylő menedékkérőkkel” (kísérő nélküli kiskorúak, idősek, fogyatékkal élők, várandós nők, egyedülálló szülők, kínzás áldozatai), az e csoportokba tartozó menekültek azonnal a menedékjogi eljárás fázisába kerülnek, melynek keretében érdemben elbírálják kérelmüket. Attól a pillanattól kezdve, hogy a kérelem az érdemi elbírálási fázisba jut, a kérelmező jogosulttá válik arra, hogy belépjen az ország területére, és igénybe vegye a kormány által a menedékkérők számára biztosított szolgáltatásokat. Ha a BÁH az elbírálási fázisban elutasítja a kérelmet, a kérelmezőt azonnal kiutasítják, de hét napon belül bíróság előtt megfellebbezheti a döntést, és az ügyben egy bíró vagy egy bírósági titkár nyolc napon belül jogerős határozatot hoz. Az új rendszerben a bíróságok jogköre csak arra terjed ki, hogy hatályon kívül helyezik a közigazgatási határozatokat, valamint a kérelmezőt új eljárásra visszautalják a BÁH-hoz, a menekültstátusz ügyében hozott határozatot azonban nem változtathatják meg.

Az UNHCR május 12-én kiadott jelentése megállapította, hogy a 2015-ös és 2016-os magyar jogszabályok és kapcsolódó rendeletek, valamint azok gyakorlati alkalmazása együttesen korlátozták a menedékjoghoz való hozzáférést és elrettentő hatással voltak a menedékkérőkre, továbbá súlyosan kétséges, hogy összeegyeztethetők a nemzetközi és

az EU-jogokkal. A szervezet szerint a tranzit-zónákban „sem a menedékkérelmi eljárások, sem a befogadási feltételek nem felelnek meg az európai uniós és a nemzetközi szabványnak”, különösen az eljárási garanciák, a bírói felülvizsgálat, valamint a szabad mozgás tekintetében.

A Magyar Helsinki Bizottság július 15-én kiadott jelentése bírálta, hogy a helyzetükből adódóan nemzetközi védelemre szoruló személyeket automatikusan visszakényszerítik a magyar-szerb határövezetbe. Állítások szerint a határtól 8 kilométernél sokkal távolabb, az ország belsejében elfogott személyeket is visszakényszerítettek. Az MHB jelentés végkövetkeztetése szerint ennek legalizálásával megtagadják a menedékkérőktől azt a jogot, hogy nemzetközi védelmet keressenek, ami ellentétes a nemzetközi és az EU joggal.

2015-ben az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indított az ország ellen az új menekültügyi jogszabályok miatt; a vizsgálat az év végén még függőben volt. Az Európai Bizottság konkrét aggályai a következők voltak: a jogellenes határátlépők elleni gyorsított büntetőeljárások során hiányzik a kellő fordítás és a tolmácsolás; fellebbezés keretében nem lehet újabb tényekre és jogi szempontokra hivatkozni; fellebbezés esetén sem függesztik fel az automatikus kitoloncolási eljárást; személyes meghallgatás nélkül is el lehet utasítani a menedékkérelmet; a döntéseket a kellő bírói tapasztalattal nem rendelkező (egy fokozattal a bírói szint alatt álló) bírósági titkárok is meghozhatják.

Biztonságos származási/transzitország: 2015 júliusában a kormány közzétette a „biztonságos származási országok” és a „biztonságos harmadik országok” listáját. Mindkét listán szerepeltek az EU tagállamok és tagjelölt államok (Törökországot kivéve, de Szerbiát beleértve), az Európai Gazdasági Térség tagállamai, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Svájc, Kanada, Ausztrália és Új-Zéland, továbbá az Amerikai Egyesült Államok azon államai, amelyek nem alkalmaznak halálbüntetést. Március 31-én Törökország is rákerült a biztonságos harmadik országok listájára. Az UNHCR és az MHB többször is tiltakozott az ellen, hogy a kormány Szerbiát biztonságos tranzitországnak minősítette.

November 9-ig a BAH 2036 menedékkérelmet (az összes kérelem 7 százaléka) utasított el a biztonságos származási országra és a biztonságos harmadik országra vonatkozó rendelkezések alapján.

Visszaküldés: A kormány nem küldött vissza menedékkérőket a válságzónákba, ahol az életük vagy szabadságuk veszélyben lenne. Az UNHCR és a Helsinki Bizottság azonban bírálta a kormányt, mivel Szerbiát biztonságos harmadik országnak tekintti, és erre alapozva hozza meg az elfogadhatatlansági döntéseket. Az UNHCR szerint Szerbiában nincs működőképes menekültügyi rendszer, így a visszakényszerített menedékkérőkkel embertelen módon bánhatnak, és visszaküldhetik őket más, nem biztonságos országokba. Szerbia viszont 2015. szeptember 15-ig nem volt hajlandó visszafogadni a menedékkérőket, kivéve a szerb, albán vagy koszovói állampolgárokat, vagy az érvényes úti-okmányokkal és/vagy vízummal rendelkezőket.

Mozgásszabadság: A jogszabály bizonyos körülmények esetén lehetővé teszi a menedékkérők fogva tartását. A szabályok szerint a menedékkérők fogva tartásának egyedi elbíráláson kell alapulnia, és csak akkor alkalmazható, ha semmilyen egyéb módon nem lehet biztosítani a menedékkérő jelenlétét a menekültügyi eljárás során. A bírónak 60 naponta határozatot kell hoznia, hogy meghosszabbítja-e az őrizetben lévő illegális migráns fogva tartását. A jogszabály szerint a menedékkérők legfeljebb hat hónapig, gyermekes családok legfeljebb 30 napig tarthatók fogva. Kísérő nélküli kiskorúak nem vehetők őrizetbe, és az őrizet elrendelése előtt egyéb alternatívákat (például az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezést) is fontolóra kell venni. November végén 330 menedékkérő volt menekültügyi őrizetben.

Július 5-én az EJEB kimondta, hogy önkényes, és ezért jogellenes volt egy homoszexuális iráni menedékkérő „menekültügyi őrizetben” tartása. Az EJEB megállapította, hogy a hatóságok elmulasztották az egyéni körülmények gondos mérlegelését, és figyelmen kívül hagyták, hogy szexuális irányultsága miatt a kérelmező sebezhető helyzetbe kerülhet a fogdában. Az EJEB hangsúlyozta, hogy hatóságoknak különleges gondossággal kell eljárniuk, amikor valakit megfosztanak a szabadságától, hogy ne állhassanak elő olyan helyzetek, amelyek miatt a menedékkérő eredendően menekülésre kényszerült.

A jogszabály szerint a kiutasítási eljárás alatt álló illegális bevándorlók (ideértve az elutasított menedékkérőket is) „idegenrendészeti őrizetbe” vehetők. A fogva tartás időtartama nem haladhatja meg a 12 hónapot, gyermekes családok esetén pedig a 30 napot. Kísérő nélküli kiskorúak nem vehetők idegenrendészeti őrizetbe. Az idegenrendészeti fogva tartásra vonatkozó döntést rendszeresen felül kell vizsgálnia egy bíróságnak. A 2015 szeptemberében hatályba lépett szabályozás értelmében a határozáron keresztül történő illegális határátlépés, a kerítés megrongálása, valamint a kerítés építésének akadályozása szabadságvesztéssel büntethető. A hatóságok rendszerint idegenrendészeti őrizetbe veszik az elítélt illegális határátlépőket, és előkészítik kiutasításukat. A november 21-i adatok szerint 138 illegális határátlépőt tartottak őrizetben (lásd még 1. d., Elutasított menedékkérők vagy hontalan személyek elhúzódo fogva tartása).

November 3-án az Európa Tanács Kínzásellenes Bizottsága (CPT) jelentést adott kis egy 2015 októberében tett ad hoc látogatásról. A bizottság a fogva tartott külföldiek körülményeit, az irántuk tanúsított bánásmódot, valamint a számukra felkínált jogi garanciákat vizsgálta. A CPT jelentés aggályosnak találta, hogy még abban az esetben is bűnügyi nyomozást folytattak a kerítést illegálisan átlépő külföldi állampolgárok ellen, ha azok már folyamodtak nemzetközi védelemért. A jelentés emlékeztetett a menekültek jogállására vonatkozó 1951-es Genfi Egyezményre, amely kimondja, hogy „A Szerződő Államok az országba való jogellenes belépésük, vagy tartózkodásuk miatt nem sújtják büntetéssel azokat a menekülteket, akik közvetlenül olyan területre érkeztek, ahol életük, vagy szabadságuk (az 1. cikkben foglalt meghatározás értelmében) veszélyeztetve volt, és akik engedély nélkül lépnek be területükre, illetőleg tartózkodnak ott, feltéve, hogy

haladéktalanul jelentkeznek a hatóságoknál és kellőképpen megindokolják jogellenes belépésüket, illetőleg jelenlétüket.” A CPT jelentés szerint ez a rendelkezés azon személyekre is vonatkozik, akik rövid idő alatt áthaladtak más országokon, vagy képtelenek voltak hatékony védelemre találni az első országban, vagy a további országokban, ahová menekültek. A kormány november 3-án hivatalosan válaszolt a jelentésre. Az ő értelmezésük szerint a 1951-es Genfi Egyezmény azt tiltja, hogy szankciókat alkalmazzanak az országba jogellenesen belépő vagy jogellenesen ott tartózkodó menekültekkel szemben, és nem azt, hogy büntetőeljárást indítsanak ellenük. A kormány szerint a hazai jog szabályozza a büntetőjogi felelősség és a büntethetőség kizárását, illetve korlátozását az egyezményben szereplő esetek vonatkozásában. A Helsinki Bizottság november 4-i nyilatkozata szerint – a kormány álláspontjával ellentétben – az illegálisan az országba lépő menedékkeresők esetében a hazai jog nem zárja ki vagy korlátozza egyértelműen a büntethetőséget, ezért születnek változatlan bírósági ítéletek.

2015 szeptembere és november 30 között mintegy 2895 személy állt a határkerítéssel kapcsolatos bűnvádi eljárás alatt, közülük 2843-at elítéltek tiltott határátlépésért.

Március 22-én a Magyar Helsinki Bizottság, a Cordelia Alapítvány, a Foundation for Access to Rights (FAR), valamint az Assistance Centre for Torture Survivors (ACET) jelentést adtak ki „A kínzástól az őrizetig” címmel. A jelentés bírálja a szisztematikus személyazonosító mechanizmusok hiányát, amelyekkel meg lehetne akadályozni a kínzás áldozatainak és a más módon traumatizált menedékkérőknek a letartóztatását; az ismételt trauma kiváltására alkalmas egyéb tényezőket, például a kulcsfontosságú helyzetekben elengedhetetlenül fontos tolmácsolás hiányát, a külvilággal való kapcsolattartás, illetve az őrzött központokon belüli szabad mozgás szükségtelen korlátozását, továbbá a speciális orvosi, pszichológiai és pszichoszociális ellátás hiányát.

Az UNHCR aggasztónak találta a Szerbiába való kitoloncolásra váró személyek nagy számát.

A november 3-i CPT jelentés szerint számos külföldi állampolgár állította, hogy a rendőrök tetteleg bántalmazták őket. Főleg pofonokról, az arcukra vagy a hasukra mért ütésekről, valamint az elfogásukkor alkalmazott gumibotozásról számoltak be, még olyan esetekben is, ha a letartóztatáskor állítólag nem tanúsítottak ellenállást, vagy amikor már megfékeztek őket, a rendőrségre szállítás és/vagy az azt követő kihallgatás során. Az állítások egy része olyan külföldiektől származik, akik kísérő nélkül érkezett kiskorúaknak vallják magukat. Ezen túl néhányan arról is beszámoltak, hogy a bevándorlási és menekültügyi fogdáknak dolgozó rendőrök és/vagy fegyveres őrök tetteleg bántalmazták őket; sőt néhány esetben szóbeli bántalmazásról és tiszteletlen viselkedésről is említést tettek (a rendőrök és a fegyveres őrök káromkodtak, gúnyolódtak és leköpték őket). Az állítások szerint a fogva tartás minden szakaszában előfordultak ilyen esetek.

Szeptember 30-ig egy személy tett feljelentést a kiskunhalasi idegenrendészeti őrzött szálláson elszenvedett, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntetnének gyanúja

miatt; a Szegedi Törvényszék Katonai Tanácsa 130.000 forint (465 \$) bírsággal sújtotta és megrovásban részesítette a rendőrt. Szeptember 30-ig hat személy tett feljelentést a Nyírbátori Menekültügyi Őrzött Befogadó Központ rendőrei ellen hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntettének gyanúja miatt. A Központi Nyomozó Főügyészség Debreceni Regionális Hivatala mindegyik esetben vizsgálatot indított; az eljárások még folyamatban vannak.

Az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés: Május 10-én a parlament törvénymódosítással szűkítette az oltalmazott személyek befogadásával járó szolgáltatásokat, arra való hivatkozással, hogy ne kerüljenek előnyösebb helyzetbe, mint az állampolgárok. Az új intézkedések között szerepel a menekültstátusz legalább háromévente esedékes kötelező és automatikus felülvizsgálatának a bevezetése; a státusz elismerését követően a nyitott befogadó állomásokon tölthető maximális tartózkodás időtartamának 60 napról 30 napra csökkentése, továbbá az alapvető egészségügyi szolgáltatásokra való jogosultság egy évről hat hónapra csökkentése; a korábban a menedékkérőknek, az oltalmazottaknak és a befogadottaknak biztosított lakhatási támogatás, oktatási támogatás, és havi pénzbeli juttatás megszüntetése.

Tartós megoldások: Magyarországra is érvényes a 2013-as Dublin III. rendelet, amelynek értelmében a menedékkérőket abba az uniós tagállamba kell visszaküldeni az eljárások lefolytatásához, ahol először beléptek az Európai Unióba, de a kormány az év folyamán szigorúan korlátozta a Dublin III. alapján visszaküldöttek befogadását. Október 31-ig az ország 452 személyt fogadott vissza az EU más tagállamai által kért 24.446 személyből (1,9 százalék).

Február 24-én, a kormány népszavazást kezdeményezett a következő kérdéssel: „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Európai Unió az Országgyűlés hozzájárulása nélkül is előírhatta nem magyar állampolgárok Magyarországra történő kötelező betelepítését?” A kormány aktívan kampányolt a szavazók nemleges válaszáért. Az október 2-án tartott népszavazás jogilag érvénytelen volt, mivel a szavazatok száma nem érte el az érvényességhez szükséges 50 százalékos küszöböt. A részvételi arány 43,91 százalék volt, de az érvényes szavazatok számát tekintve csupán 41,07 százalék. Az érvényes szavazatok 98,32 százaléka a kormánynak tetsző „nem” volt, és csupán 1,68 százaléka volt „igen”.

Ideiglenes védelem: A kormány ideiglenes védelmet („kiegészítő védelmet” vagy „befogadott státuszt”) biztosított azok számára, akik nem feleltek meg a menekültekre vonatkozó feltételeknek. A törvény értelmében „kiegészítő védelemben” olyan külföldi részesülhet, aki nem felel meg a menekültként történő elismerés feltételeinek, de fennáll annak a veszélye, hogy származási országába való visszatérése esetén „súlyos sérelem” érné. Továbbá a törvény értelmében a BÁH a befogadott státusz egy évre történő megadásával (meghosszabbíthatóan) engedélyezheti bizonyos személyeknek, hogy az országban tartózkodjanak, ami összhangban van az országnak a visszaküldés tilalmának („non-refoulement”) elvével kapcsolatos nemzetközi jogi kötelezettségeivel.

November 9-i adatok szerint a BÁH 389 menedékkérelmet fogadott be (többségében afgán állampolgároktól), 136 személynek adta meg a menekült jogállást, 246 személy kapott kiegészítő védelmet, 7 személy pedig befogadott státuszt.

3. RÉSZ: A POLITIKAI FOLYAMATBAN VALÓ RÉSZVÉTEL SZABADSÁGA

Az alaptörvény és a jog biztosítja az állampolgárok számára a kormány megválasztásának lehetőségét az általános választójogon alapuló, rendszeres választások keretében, melyek során az állampolgárok több jelölt közül választhatnak. Az EBESZ választási megfigyelői megjegyezték, hogy a hatalmon lévő párt jogosulatlan előnyöket élvezett, az ellenzék és néhány civil társadalmi csoport pedig úgy jellemezte a 2014-es országos választást, hogy az „szabad volt, de nem volt tisztességes”.

Választások és politikai részvétel

A legutóbbi választások: Legutóbb 2014-ben voltak országos választások, és az egyfordulós rendszerben lebonyolított választásokon 199 országgyűlési képviselőt választottak meg. A választásokon a kormánypártoknak egymás után másodjára sikerült kétharmados szupertöbbséget elérniük, megszerezve a pártlistás szavazatok 45 százalékát, az ország 106 egyéni választókerületéből pedig – ahol a relatív többségi rendszer alapján választanak – 96-ban nyertek. A februári veszprémi időközi választást követően 2015 márciusában a kormánykoalíció elvesztette kétharmados többségét az Országgyűlésben.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetének (EBESZ) Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (DIEJH) végezte a 2014-es választások megfigyelését. Jelentésüket azzal a következtetéssel zárták, hogy bár a választást hatékonyan folytatták le, s a demokratikus jelöltállítást követően a választóknak széles körű választási lehetőségeik voltak, de „a korlátozó jellegű kampányszabályok, a részrehajló médiaközvetítések, valamint a politikai párt és az állam közötti különbséget összerosó kampánytevékenységek következtében a vezető kormánypárt jogtalan előnyt élvezett”.

A DIEJH megfigyelőinek 2014-es jelentése megállapította, hogy a választókerületek átszervezését széles körben bírálták amiatt, hogy az eljárás „nem volt átlátható, illetve független, és nem került sor konzultációra, továbbá állítólag politikai célokból, önkényesen állapították meg a választókerületek határait”. A jelentés szerint abból adódóan, hogy a választókerületek győzteseinek főlos szavazatait átadták a pártlistáknak, a Fidesz-KDNP további hat képviselői helyhez jutott.

A politikai pártok és a politikai részvétel: A DIEJH 2014. évi jelentésében a megfigyelők számos problémát vetettek fel a média befolyásolásával kapcsolatban, így például azt, hogy a médiaorgánumok egyre nagyobb arányban a Fideszhez közvetve vagy közvetlenül kapcsolódó üzletemberek tulajdonába kerülnek, az állami hirdetések pedig bizonyos kiválasztott médiumok kapják meg. A jelentés következtetései szerint ezek a tényezők

aláásták a médiapiac pluralizmusát, és növelték az öncenzúrát az újságírók körében. A DIEJH bírálta azokat a kormányzati hirdetéseket is, amelyek csaknem teljesen megegyeztek a Fidesz kampányhirdetéseivel, mivel ezek hozzájárultak az egyenlőtlen versenyfeltételek kialakulásához, és nem tartották maradéktalan tiszteletben az állam és a pártok különválasztásának elvét. A DIEJH jelentése megemlítette, hogy korlátozták a jelöltek rendelkezésére álló ingyenes műsoridőt, továbbá nem voltak fizetett politikai hirdetések az országos kereskedelmi televízióban, és arra a következtetésre jutott, hogy ezek a körülmények akadályozták a jelölteket abban, hogy a médián keresztül kampányoljanak. A jelentés a politikai pártok átláthatóságát és elszámoltathatóságát korlátozó kampányfinanszírozási jogszabályokat is kifogásolta, és aggályosnak tartotta, hogy a választási folyamat során benyújtott panaszokra nincs hatékony jogorvoslat.

Azoknak a szavazni kívánó állampolgároknak, akik külföldön éltek, de rendelkeztek állandó magyarországi lakcímmel, személyesen kellett megjeleníteniük a nagykövetségeken, míg az állandó magyarországi lakcímmel nem rendelkező kettős állampolgárok levélben is szavazhattak, de csak a pártlistákra. Az DIEJH választási megfigyelői szerint az a gyakorlat, hogy a regisztráció és a szavazás tekintetében eltérő szabályok vonatkoznak az állampolgárokra, attól függően, hogy rendelkeznek-e állandó magyarországi lakcímmel vagy sem, egyenlőtlen bánásmódot eredményez a külföldön tartózkodó állampolgárokkal szemben. Azonban március 19-én az EJEB elutasította azon külföldön élő, de állandó magyarországi lakcímmel rendelkező személyek keresetét, akik kifogásolták, hogy személyesen meg kellett jeleníteniük a nagykövetségeken a szavazáshoz, míg az állandó magyarországi lakcímmel nem rendelkező kettős állampolgárok levélben is szavazhattak. Április 19-én az Alkotmánybíróság ugyancsak azzal az indoklással utasított vissza egy alkotmányos panaszt, hogy a vitatott jogi rendelkezés nem volt diszkriminatív, mivel az állandó magyarországi lakcímmel nem rendelkezők csak pártlistákra szavazhattak. A Transparency International Magyarország (TI-H) és más civil szervezetek fenntartották álláspontjukat, hogy az országban állandó lakcímmel rendelkező és nem rendelkező állampolgárokra vonatkozó eltérő előírások súlyosan megsértették a szavazáshoz való jog egyenlőségének az elvét.

Egy esetben fizikailag akadályozták egy hivatalos ellenzéki párt politikai tevékenységét. Február 23-án egy mintegy 15-20 tagú csoport fizikailag megakadályozta, hogy Nyakó István szocialista képviselő elsőként nyújthassa be népszavazási kezdeményezését (a vasárnapi boltbezárásokat előíró, népszerűtlen határozat ellen) az Országos Választási Irodához. A benyújtási sorrend azért volt kritikusan fontos, mert Erdősi Lászlóné, a herceghalmi polgármester felesége rivális javaslatot nyújtott be, a Választási Iroda pedig népszavazással kapcsolatban csak az első javaslatot, s egy adott témában egyszerre csak egy javaslatot vett figyelembe. Egy sor feljelentés, rendőri és ügyészi vizsgálat, valamint bírói határozat után az év végéig nem emeltek vádat a csoport tagjai ellen. Március 3-án a Kúria azonban megállapította, hogy a csoport tagjai fizikailag megakadályozták Nyakót abban, hogy a népszavazás kezdeményezéséhez való jogát gyakorolja, s április 6-án egy külön határozatban Nyakó népszavazási kérelmét nyilvánították az első hivatalosan elismert javaslatnak, tehát engedélyezték azt. Április 12-én a parlament visszavonta a

szóban forgó rendelkezést, elnémítva a referendum kérdését, május 10-én pedig úgy módosította a törvényt, hogy be lehet fogadni rivális népszavazási kezdeményezéseket, de csak olyan kérdésekben, amelyeket legalább kétszáz ezer aláírás támogat.

A nők és a kisebbségek részvétele: Rendkívül kevés nő szerepelt a közéletben. Az országgyűlési képviselők 10 százaléka volt nő, a miniszterek között pedig egy sem akadt. A miniszteri szint alatti államtitkároknak is csak a tizenhárom százaléka volt nő. Május 27-én az ENSZ Nőkkel Szembeni Törvényi és Gyakorlati Megkülönböztetéssel Foglalkozó Munkacsoportja (UN Working Group on the Issue of Discrimination against Women in Law and in Practice) hivatalos látogatást tett Magyarországon. A látogatást követő nyilatkozat szerint a munkacsoport „a nők átható és súlyos sztereotipizálását észlelte, ami kétségtelenül hozzájárul a politikai részvételük alacsony szintjéhez. E tekintetben a munkacsoport riasztónak találta, hogy egyes köztisztviselők a megnyilatkozásaik során legitimizálják és megindokolják a nők alacsony politikai részvételi arányát.”

A 13 elismert nemzeti kisebbség számára a választási rendszer lehetőséget biztosít arra, hogy külön kisebbségi szavazási eljárásra regisztráljanak a parlamenti választások során. Bár 2014-ben mind a 13 nemzeti kisebbségnek volt regisztrált jelöltlistája, egyik sem szerzett a kisebbségi mandátumok elnyeréséhez elegendő szavazatot. Ennek következtében minden nemzetiséget egy szavazati joggal nem rendelkező szószóló képviselt a parlamentben; e személyek hatásköre a kisebbségi ügyek megtárgyalására korlátozódott. A DIEJH választási megfigyelői arra a következtetésre jutottak, hogy mivel a szavazók nyilvánosan regisztrálnak ahhoz, hogy a kisebbségi listákra szavazhassanak, és mivel ezek a listák csak egy jelöltet szerepeltethetnek a szavazólapon, a választási lehetőség korlátozott volt, és sérült a szavazás titkossága. A származásra vonatkozó adatok védelmére vonatkozó jogszabályok miatt nem állnak rendelkezésre információk azzal kapcsolatban, hogy milyen arányban képviseltetik magukat a kisebbségek a parlamentben és a kabinetben.

4. RÉSZ: KORRUPCIÓ ÉS AZ ÁTLÁTHATÓSÁG HIÁNYA A KORMÁNYBAN

A jog büntetőjogi szankciókat ír elő a hivatalos személyek által elkövetett vesztegetés esetére. Az Európai Bizottság és a civil szervezetek szerint a kormány nem szerez hatékonyan érvényt a rendelkezéseknek, és hivatalos személyek gyakran büntetlenül vesznek részt korrupciós ügyletekben. Arra is felhívták a figyelmet, hogy korrupciós vádak esetén a hatóságok rendszerint csak vonakodva végeztek átlátható, nyilvános vizsgálatot. Az év során számos jelentés érkezett állami korrupcióról.

Korrupció: A Transparency International Hungary (TI-H) és a K-Monitor továbbra is arról számolnak be, hogy a gazdaságban „a sógor-koma-jóbarát attitűd és az államkapitalizmus dominál”. E korrupcióellenes tevékenységgel foglalkozó civil szervezetek szerint gyakorlatilag már „az állam foglyul ejtéséről” beszélhetünk (state capture), a kialakult helyzetet pedig leginkább „az extenzív és terjeszkedő kormány és a

közérdeket könnyen háttérbe szorító, nagyhatalmú üzleti csoportok homályos szimbíozisa” határozza meg. A civil szervezetek számos arra utaló példát hoztak fel, hogy „a kormány igyekszik jogi eszközökkel kiváltságokat biztosítani egyes gazdasági szereplőknek”. A TI-H szóvá tette, hogy nincs kijelölt korrupcióellenes hivatal, és hogy a korrupcióellenes feladatokkal megbízott hivatalok, például az ügyészség, az Állami Számvevőszék, a rendőrség és az adóhivatal sok esetben nem léptek fel a korrupció ellen.

Az év legjelentősebb korrupciós ügye az volt, hogy a Magyar Nemzeti Bank (MNB) jogellenesen 267 milliárd forint közpénzt – csaknem a GDP 1 százalékát – juttatott hat saját tulajdonú, 2013-ban és 2014-ben alapított magánalapítványának. A közvagyon illetén átkerülése hatékonyan megfosztotta az parlamentet és a minisztériumokat a vagyonkezelői felügyeletől, az állami költségvetést pedig a lehetséges forrásoktól. A parlament március 1-jén visszamenőleges hatállyal olyan törvényt fogadott el, melynek értelmében az MNB alapítványok költségei és működése nem hozhatók nyilvánosságra. Miután az ellenzéki pártok és a korrupciófigyelő fórumok erősen kritizálták a törvényjavaslatot, Áder János elnök nem volt hajlandó aláírni, és az Alkotmánybírósághoz továbbította felülvizsgálatra. Március 30-án, egy nappal az Alkotmánybíróság döntése előtt a Kúria elrendelte, hogy az MNB hozza nyilvánosságra, hogy hat alapítványa mire költötte a rájuk bízott vagyont. A nyilvánosságra hozott adatok alapján kiterjedt összeférhetlenségek mutatkoztak az MNB alapítványok elnökségeiben, részrehajlás mutatkozott az alapítványok beruházásaiban, továbbá felmerült az EU monetáris finanszírozási szabályainak a megsértése is. Az átadott dokumentumok értelmében az alapítványok a beszerzések esetében elmulasztották a közbeszerzési törvény értelmében kötelező nyilvános versenypályázat meghirdetését is.

Március 31-én az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a március 1-jei törvényjavaslatot, és úgy döntött, hogy mivel az MNB közfeladatokat szolgál és közpénzeket kezel, az alapítványok tevékenységére vonatkozó információknak továbbra is nyilvánosan hozzáférhetőeknek kell lenniük. Április 7-én az Európai Központi Bank arra figyelmeztetett, hogy az MNB alapítványok működése összeütközésben lehet a monetáris finanszírozás szabályaival.

Az MNB alapítványok finanszírozására vonatkozó információ igen nagy felzúdulást keltett az ellenzéki pártok és a civil társadalmi csoportok körében. A civil szervezetek arra utaltak, hogy az ügyészi hivatal azért vonakodik vizsgálatot indítani az MNB alapok ügyében, mert a Főügyész felesége két ilyen alapítványban is felügyelőbizottsági tag. Április 27-én a TI-H büntetőjogi panaszt nyújtott be az MNB ellen állami pénzek hűtlen kezelése és közhivatallal való visszaélés miatt. A Legfőbb Ügyészség elutasította a vezető MNB tisztviselők által elkövetett állítólagos törvénysértések kivizsgálását, és bár a jog előírja, nem adott írásbeli magyarázatot a döntéséről. Június 17-én az MNB felügyelőbizottsága, amelyet a Fidesz parlamenti többsége jelölt ki, azzal zárta le az MNB alapítványoknál folyó költségek vizsgálatát, hogy nem történt visszaélés. Augusztus 9-én, a Közbeszerzési Döntőbizottság – egy speciális állami szervezet, amely közbeszerzési eljárásokban illetékes, és jogsértések esetén bírságokat is róhat ki – úgy találta, hogy a

pályázati kiírás elmulasztása miatt az alapítványok 112 szerződése közül 66 törvénysértő volt, és 84 millió forint (\$300.000) büntetést szabott ki az alapítványokra. Bűnügyi nyomozás novemberig nem indult az ügyben.

Március 3-án a budapesti Korrupciókutató Központ *Versenyerősség és korrupciós kockázatok* címmel jelentést bocsátott ki, amelynek értelmében a magyar közbeszerzéseknél 2009-2014 között számottevően csökkent a verseny erőssége; megnőtt a verseny nélkül megvalósuló közbeszerzések aránya; csökkent a transzparencia szintje; fokozódott az árak torzulása és növekedtek a korrupciós kockázatok. A jelentés azt is megállapította, hogy a korrupciós kockázatok, a versenyerősség és az átláthatóság tekintetében az EU által finanszírozott beszerzések esetében még rosszabb volt a helyzet, mint a magyar finanszírozásúakéban, továbbá arra a következtetésre jutott, hogy az uniós források kedveztek a politikai részrehajlás gyakorlatának és táplálták a haveri kapitalizmust. Az év során a TI-H is megerősítette, hogy az EU alapok felhasználása terén a túlárazás volt a korrupció legelterjedtebb formája; szerintük az EU alapokból finanszírozott projektek több mint 90 százalékát érinthette, és a piaci árakhoz képest átlagosan 20-25 százalékos többletet jelenthetett.

Vagyonynyilatkozat: A jog értelmében az országgyűlési képviselők, a legmagasabb szintű állami tisztségviselők, a Kúria elnöke és helyettesei, valamint a legfőbb ügyész kötelesek rendszeres időközönként közzétenni a vagyonynyilatkozatukat. A kormánytagok házastársainak vagyonynyilatkozataival kapcsolatos adatokat nem kell közzétenni. Emellett az állami alkalmazottak túlnyomó többsége, többek között a rendészeti szervek és a hadsereg tisztségviselői, a bírák, az ügyészek, a köztisztviselők és a közalkalmazottak szintén kötelesek vagyonynyilatkozatot benyújtani, amelyek azonban nem érhetők el nyilvánosan. A civil szervezetek véleménye továbbra is az volt, hogy a szabályozás nem megfelelő, mivel nem áll rendelkezésre hatékony módszer az adatok ellenőrzésére, illetve a hamis adatok közlésének szankcionálására.

Az információhoz való nyilvános hozzáférés: Az alaptörvény és a jog értelmében mind a magyar, mind a külföldi állampolgárok hozzáférhetnek a közigazgatási szervek által róluk tárolt információkhoz. A törvény értelmében azonban a szóban forgó adatokat kezelő szervek a közérdekre hivatkozva korlátozhatják ezt a hozzáférési jogot. A törvény által meghatározott kivételek közé tartozik a nemzetbiztonsági információ, a bűncselekmények megelőzésére és a hozzájuk kapcsolódó felelősségre vonásra, a természet- és a környezetvédelemre, az ország pénzügyeire, a külügyi kapcsolatokra, a folyamatban lévő eljárásokra és a szellemi tulajdonra vonatkozó információ. Az állampolgárok nem nyújthatnak be kérelmet a hatóság igazgatásának átfogó, számlán alapuló vagy tételes ellenőrzése céljából. Az új jogszabály lehetővé teszi, hogy a kormány meghatározza és felszámítsa „az adatkérés teljesítéséhez kapcsolódó munkavégzés költségeit”. A módosítás akkor teszi lehetővé a költségek felszámítását, ha az adatigénylés teljesítése „a közfeladatot ellátó szerv alaptervekenységének ellátásához szükséges munkaerőforrás aránytalan mértékű igénybevételével jár”. Az adatokat igénylő fél nem értesül előre a költségterítés összegéről. Az új törvény értelmében a szerzői jogvédelem alatt álló

anyagok megtekinthetők (és azokról jegyzetek készíthetők), de nem készíthető róluk másolat, és az ilyen anyagokhoz való hozzáférés megtagadható, ha a kormány szerint az igényelt adatok közzététele veszélyeztetné a kormány későbbi döntéseinek meghozatalát.

Június 8-án a parlament módosította a közpénzeket felhasználó állami tulajdonú vállalatok és gazdasági társaságok pénzügyeinek közzétételét szabályozó törvényt. A módosítás értelmében az ilyen cégek megszigoríthatják az üzleti tevékenységükhöz kapcsolódó adatokhoz való hozzáférést, amennyiben az adatok hozzáférhetősége aránytalanul nagy károkat okozna. A jogszabály értelmében akkor keletkezik aránytalanul nagy kár, ha az állami tulajdonú cég vagy vállalat üzleti versenytársai jogosulatlan és érdemtelen előnyökhöz jutnak a szóban forgó adatok elérhetősége miatt. A TI-H nyíltan bírálta a törvényt, mivel a közpénzek felhasználása terén csökkenti az átláthatóságot.

Az információt szóban vagy írásban lehet kérni, a közigazgatási szervek pedig a kérelem kézhezvételétől számított 15 napon belül kötelesek megadni azt. Jelentős mennyiségű adat igénylése esetén a közigazgatási szerv további 15 nappal meghosszabbíthatja az adatközlés határidejét. Elutasítás esetén a kérelmezők 30 napon belül bíróságon támadhatják meg a döntést, vagy kezdeményezhetik a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) eljárását. A törvény a nyilvános adatok jogsértő felhasználásának büncselekményét három évig terjedő szabadságvesztéssel szankcionálja.

Hazai és nemzetközi civil szervezetek bírálták a közérdekű adatokhoz való hozzáférésről szóló új jogszabályokat, mivel az adatigénylések elutasítása és az adatigénylőre kivetett, önkényesen megállapított díjak tekintetében túlságosan tág teret adnak az adatkezelési feladatokat ellátó állami szerveknek.

Októberig 409 információszabadsággal kapcsolatos petíciót nyújtottak be a NAIH-hoz, ezek közül a vizsgálat 156 esetben állapított meg jogsértést. A 409 kérelemből 136 a törvény értelmezésével kapcsolatos útmutatást kért.

5. RÉSZ: A NEMZETKÖZI ÉS A CIVIL SZERVEZETEK ÁLTAL AZ ÁLLÍTÓLAGOS EMBERI JOGI JOGSÉRTÉSEK TÁRGYÁBAN INDÍTOTT VIZSGÁLATOKKAL KAPCSOLATOS KORMÁNYZATI MAGATARTÁS

Számos hazai és nemzetközi emberi jogi csoport vizsgálódott az emberi jogok terén és tette közzé a tapasztalatait, általában kormányzati szigorítások nélkül. Magas rangú kormányzati tisztviselők azonban továbbra sem hagytak fel az emberi jogi civil szervezetek ellen 2013-ban kezdett, és a 2014-es választások után tovább folytatott politikai lejárató kampánnyal. Más kormánytisztviselők és Fidesz vezetők viszont arra kérték fel ugyanezeket az emberi jogi NGO-kat, hogy konzultáljanak velük bizonyos kulcsfontosságú törvényjavaslatok ügyében.

Február 16-án Michel Forst, az ENSZ Emberi Jogi tanácsának különmegbízottja nyilatkozatban összegezte magyarországi látogatásának tapasztalatait. Arra a megállapításra jutott, hogy a fékek és ellensúlyok megbomlása és a politikai ellenzék

gyengesége következtében a kormányt bíráló vagy emberi jogi aggályokat felvető jogvédőket igyekeznek azonnal megfélemlíteni, „politikai aktivistának vagy külföldi ügynöknek” állítják be őket; hatalmas nyomás nehezedik rájuk a nyilvános kritikák, a média megbélyegzése, az indokolatlan vizsgálatok, valamint az állami finanszírozás csökkentése miatt. A látogatásról készülő végleges jelentést Forst később teszi közzé.

Egy május 20-i rádióinterjúban Orbán Viktor miniszterelnök kijelentette, hogy a befolyásos magyar-amerikai üzletember, Soros György által finanszírozott több magyarországi szervezet „egy háttérhatalom, nem választotta meg őket senki, mégis folyamatosan politikai befolyásra törekednek, és befolyást is gyakorolnak egyébként a politikai döntéshozatalra a demokrácia természetes szabályai szerint”. Május 25-én a Miniszterelnökséget vezető miniszter, Lázár János azt állította, hogy „természetesen vannak olyan titkosszolgálati jelentések, amelyek alapján bizonyítható, hogy ma nincs olyan, az ellenzékhez köthető szervezet, amely mögött ne Soros György pénze állna, de ezek értelemszerűen nem publikusak. E finanszírozásoknak köszönhetően a hazai civilek a valós erejüknél nagyobb befolyásra tesznek szert a magyar társadalomban.” Szeptember 26-án Németh Szilárd, a Fidesz országgyűlési képviselője, valamint az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának az elnökhelyettese egy interjúban kijelentette, hogy a Bizottsághoz és a titkosszolgálatokhoz fordult, „összegyűjtve a Soros-hálózattal együttműködő szervezetek nevét”, hogy világítsák át ezeket. Németh Szilárd közölte, hogy 22 ilyen megvizsgálandó szervezetről van tudomása. Október 3-án, a Nemzetbiztonsági Bizottság zárt ülésen vitatta meg a javaslatot. November 17-én, szokásos heti sajtótájékoztatóján Lázár kijelentette, hogy veszélyesnek találja a Soros birodalom magyarországi működését, és hasznosnak találná, ha a nemzetbiztonsági szolgálatok különös figyelmet fordítanának rá.

Június 29-én a Fővárosi Ítéltábla jogerős ítélete megállapította, hogy a Fidesz megsértette a Magyar Helsinki Bizottság jó hírnevét. A bíróság ezért a pártot nyilvános bocsánatkérésre és egymilliós sérelmi díjra kötelezte, továbbá felszólította arra, hogy tartózkodjon a további jogsértésektől. Az ügy a Fidesz egy 2015 májusában tett sajtónyilatkozatából indult, amely szerint „a nemzetközi spekuláns pénztőke politikai megrendeléseit teljesítő álcivil Helsinki Bizottság pofátlan módon a fekete-fehér adatokat is próbálja meghamisítani”. A június 29-i ítélet azt is megemlítette, hogy a Fidesz ismételten megsértette az MHB jó hírnévhez való jogát, mivel a bíróság 2015 júniusában már hasonló döntést hozott egy ügyben, amelyben a Fidesz szóvivője „álcivil” szervezeteknek nevezte az MHB-t és más civil szervezeteket.

Október 13-án a Nemzeti Adó- és Vámhivatal tisztviselői előzetes figyelmeztetés nélkül házkutatást tartottak az Energiaklub környezetvédő csoportnál, és több száz olyan dokumentumot és számítógépes fájlt foglaltak le, amelyet a csoport az év folyamán korábban elindított klímaváltozási adaptációs oktatóprogramjában használt. Az oktatóprogramot egy klímaadaptációs program keretében az Európai Gazdasági Térség (EGT) – Norvég Civil Támogatási Alap finanszírozta, és a Regionális Környezetvédelmi Központ tartotta. Az Energiaklub a házkutatás miatt panaszt nyújtott be a Pest Megyei

Ügyészséghez, amely november 11-én azzal az indoklással utasította el, hogy az Energiaklub a vizsgálatban nem volt gyanúsított, a házkutatást pedig törvényes módon folytatták le. Az Energiaklub bírósági úton megfellebbezte az Ügyészség döntését, a bírósági eljárás még folyamatban van.

Április 27-én Gulyás Gergely, az Országgyűlés Jogalkotási Bizottságának az elnöke, és a Fidesz alelnöke meghívott három vezető emberi jogi civil szervezetet (TI-H, TASZ, Helsinki Bizottság) a terrorelhárítási jogszabálytervezet megbeszélésére és jegyzeteket készített a szakmai ajánlásairól. A civil szervezetek egy régóta lezárt kommunikációs csatorna esetleges megnyitásának tekintették a találkozót. Az év során az Igazságügyi Minisztérium is felkérte az emberi jogi civil szervezeteket, hogy járuljanak hozzá az új büntetőeljárás törvénytervezethez.

Az emberi jogok tiszteletben tartásával foglalkozó állami szervek: Az alaptörvény és a jog értelmében az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala (ombudsman) egységes rendszer. Az ombudsmannak két helyettese van, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes és a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét (környezetvédelmet) ellátó biztoshelyettes. Az ombudsman személyére a köztársasági elnök tesz javaslatot, a megválasztásához pedig kétharmados parlamenti többség szükséges. Az ombudsman kizárólag a parlamentnek tartozik felelősséggel, és eljárást kezdeményezhet olyan esetekben, amikor nagyobb állampolgári csoportokat kell megvédeni állami intézmények, bankok, vállalkozások és társadalmi szervezetek által elkövetett jogsértésekkel szemben. Az alaptörvény úgy rendelkezik, hogy az állampolgárok alkotmányjogi panaszt nyújthatnak be az ombudsmanhoz az Országgyűlés által elfogadott törvényekkel kapcsolatban, az ombudsman pedig kérheti az Alkotmánybíróságot azok felülvizsgálatára. 2014 januárja óta az ombudsman feladata az elektronikusan benyújtott közérdekű bejelentések–köztük az állami korrupcióra vonatkozó bejelentések – összegyűjtése, amelyeket nyolc napon belül a megfelelő állami szervhez kell továbbítani. Szeptember végéig az ombudsman 258 közérdekű bejelentést kapott az állampolgároktól, 64 kérelmet arra, hogy vizsgálja meg a közérdekű bejelentések ügyében nyomozó szervek tevékenységét, 60 kérelmet pedig arra vonatkozóan, hogy bizonyos jogszabályokat utaljon az Alkotmánybíróság elé. 2015 januárjától az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala működteti az OPCAT (az ENSZ kínzás elleni egyezményének fakultatív jegyzőkönyve) által előírt nemzeti megelőző mechanizmust. Az ombudsman hét OPCAT-jelentést tett közzé; októberig nem nyújtott be kérvényt az Alkotmánybírósághoz.

A parlamentben egy 12 tagú Igazságügyi Bizottság felel az emberi jogi és vallási ügyekért. A Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága a 13 hivatalosan elismert etnikai kisebbség szószólóiból áll, és a kisebbségeket érintő jogszabályok értékeléséért felel.

6. RÉSZ: HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS, TÁRSADALMI VISSZAÉLÉSEK ÉS EMBERKERESKEDELEM

Nők

Nemi erőszak és családon belüli erőszak: A nemi erőszak, ideértve a házasságon belüli erőszakot is, törvényellenes. A jogszabályok a nemi erőszakot nem a beleegyezés hiánya, hanem a kényszerítés ténye alapján definiálják. A nemi erőszak két évtől 15 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, utóbbi a minősített esetekre vonatkozik.

A büntető törvénykönyv külön bűncselekmény-kategóriaként határozza meg a „kapcsolati erőszakot” (családon belüli erőszakot). A törvény értelmében bizonyos esetekben szigorúbban büntetendő a rendszeres testi sértés, a becsületsértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés, ha az elkövető és az áldozat együtt él vagy együtt élt, illetve ha a kapcsolatukból gyermek született. A bűncselekmény nem csak hozzátartozók és eltartottak vonatkozásában valósulhat meg, hanem volt házastársak, volt élettársak, illetve az érintett gondviselője, gondviseltje, gyámja vagy gyámoltja vonatkozásában is. A jog két évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti azt, ha valaki megalázza vagy súlyos nélkülözésnek teszi ki hozzátartozóját vagy eltartottját, illetve ha súlyosan megsérti az említett személy emberi méltóságát. A gazdasági erőszak bizonyos formái is büntethetők. A törvény értelmében a könnyű testi sértés és a becsületsértés akár három év szabadságvesztéssel is büntethető, ha arra a fenti kontextusban kerül sor. A súlyos testi sértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. A családon belüli erőszak kontextusában önvédelemre képtelen személy, idős ember vagy fogyatékkal élő személy ellen elkövetett szándékos bántalmazás és testi sértés szintén egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

A rendőrség és a bíróság távoltartást is elrendelhet. A törvény értelmében a helyszínről családon belüli erőszakos cselekmény miatt kihívott rendőrök azonnali hatályú, három napig érvényes távoltartási határozatot hozhatnak a feljelentés helyett, a bíróságok pedig 60 napos, megelőzési célú távoltartási végzést bocsáthatnak ki polgári jogi ügyekben. A büntetőbíróság által hozott távoltartási határozat meghosszabbítási lehetőség nélkül 60 napig, vagy a jogerős határozat meghozataláig érvényes. A nők jogait védő civil szervezetek továbbra is bírálták a törvényt és annak alkalmazását, mert szerintük nem biztosítja az áldozatok megfelelő védelmét, és nem helyez kellően nagy hangsúlyt az elkövetők felelősségre vonására. Civil szervezetek azt is szóvá tették, hogy a bíróságok és a gyermekvédelmi hatóságok általában nem ismerték fel, vagy nem vették figyelembe a családon belüli erőszakot a gyermekelhelyezési és láthatási ügyekben, és bántalmazó szülők gyermekeinek esetében továbbra is elterjedt gyakorlat volt a kényszerláthatás elrendelése.

Június 21-én, a Kecskeméti Törvényszék jogerős ítéletet hozott Balogh József fülöpházi polgármester és egykori fideszes parlamenti képviselő ügyében, aki 2013-ban súlyos testi sértést okozott az élettársának. Az eset sok nőszervezet tiltakozását váltotta ki 2013-ban, amikor a polgármester a család kutyáját hibáztatta a történetekért. A Fidesz ezért kizárta a

pártból Baloghot, aki 2013-ban képviselői mandátumáról is lemondott. A bíróság 10 hónap börtönbüntetésre ítélte, és két év próbaidőre felfüggesztette. Balogh ezt követően polgármesteri tisztségéről is lemondott.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma továbbra is 24 órás ingyenes segélyvonalat üzemeltetett a családon belüli erőszak és az emberkereskedelem áldozatai számára, hogy tájékoztatást nyújtson nekik, és szükség esetén megszervezze az azonnali menedékhelyre juttatásukat. A segélyvonalra 2015-ben 2067 családon belüli erőszakkal kapcsolatos hívás érkezett, ezt 256 esetben követte intézményi elhelyezés.

A minisztérium 15 helyen működtetett menedékhelyet (összesen 98 ágygal) a családon belüli erőszak áldozatai számára, ahol legfeljebb 90 napig szállást és teljes-körű ellátást biztosított a bántalmazott személyek és családok számára. Ezen túl a kormány fenntartott egy 29 ágyas titkos menedéket is olyan súlyosan bántalmazott nők számára, akiknek veszélyben forog az élete. Itt hat hónap a maximális tartózkodási idő. 2015-ben összesen 996 személy kapott segítséget ezeken a menedékhelyeken. Az év folyamán a kormány 50 százalékkal felemelte a menedékhelyek, 100 százalékkal pedig a titkos menedék pénzügyi támogatását.

A minisztérium továbbra is üzemeltetett négy átmeneti otthont, amelyek hosszú távú (legfeljebb öt évig tartó) lakhatási lehetőséget biztosítanak a menedékhelyekről kikerült családoknak, szakszerű támogatást nyújtanak nekik a visszailleszkedéshez, és segítenek abban, hogy ne váljanak újra áldozattá. A női jogvédők szerint az erőszakos cselekedeteket túlélő nőket támogató szolgálatok gyakran nem átláthatóak, és vagy kapacitáshiánnyal küzdenek, vagy nem igazán felelnek meg a nemzetközi normáknak.

Civil szervezetek szóvá tették, hogy bár az elmúlt években sor került néhány pozitív jogszabályi lépésre, de a családon belüli erőszak és a nők ellen irányuló egyéb erőszakos cselekedetek terén az államnak változatlanul nincs átfogó megelőző-védő-büntető intézkedésrendszere. A szervezetek szerint nem megfelelő a meglévő jogszabályok és szabályozások alkalmazása, hiányoznak a szakemberek számára kidolgozott szisztematikus képzések és eljárások, és csak korlátozottan érhetőek el az áldozatsegítő szolgáltatások.

Szexuális zaklatás: A törvény biztosítja a biztonságos munkahelyhez való jogot, a zaklatást pedig bűncselekménynek minősíti; elkövetőjét egy év–minősített esetekben 3 év–börtönbüntetésre ítélik. Civil szervezetek kifogásolták, hogy a törvény nem határozza meg egyértelműen a szexuális zaklatás fogalmát, ezért az áldozatok nincsenek kellően tisztában a jogaikkal és panasztételi lehetőségeikkel. A civil szervezetek szerint továbbra is gyakori volt a szexuális zaklatás.

A gyermekvállaláshoz való jog: A törvény értelmében a párok és az egyének szabadon dönthetnek születendő gyermekeik számáról és a születésük időzítéséről, szabadon dönthetnek saját reprodukciós egészségükkel kapcsolatos kérdésekben, valamint joguk

van hozzá, hogy minden tájékoztatáshoz és eszközhöz hozzáférjenek, amelyek segítségével diszkrimináció, kényszer és erőszak nélkül élhetnek e jogaikkal.

2014 márciusa óta csak a 40 év feletti vagy már három gyermekkel rendelkező személyek kérhetik nem orvosi okból a művi meddővé tételüket. A női jogvédő szervezetek helytelenítették, hogy a fogamzásgátláson semmiféle állami támogatás nincs, véleményük szerint ez gátolja a családtervezést.

Hátrányos megkülönböztetés: A jogszabályok azonos jogállást és jogokat biztosítanak a nők és a férfiak számára. A Magyar Női Érdekvédelem Szövetsége, a NANE Egyesület, valamint a PATENT Egyesület azt állította, hogy a roma nőket nemük, származásuk és társadalmi hovatartozásuk miatt többszörösen hátrányos megkülönböztetés éri, és ezért egyenlő jogaiknak nem tudnak érvényt szerezni az oktatás, az egészségügyi ellátás, a lakhatás, a foglalkoztatás és az igazságszolgáltatás terén.

Gyermekek

Születéskori anyakönyvezés: Egy gyermek akkor kapja meg születésekor a magyar állampolgárságot, ha egyik szülője magyar állampolgár. A születések azonnal nyilvántartásba kerültek.

Oktatás: Bár a törvény értelmében az oktatás 3-16 éves korig ingyenes és kötelező, az iskolai szegregáció pedig tilos, a civil szervezetek a roma iskolás gyerekek fokozódó szegregálásáról számoltak be. Azokban az iskolákban, ahol többségben voltak a roma tanulók, egyszerűsített tantervet alkalmaztak, hiányoztak a kisebbségi nyelvet tanító, jól képzett pedagógusok, általában gyengébb volt a felszereltség és rosszabbak voltak a fizikai körülmények, mint a nem-roma többségű intézményekben. Az NGO-k meglátása szerint a szegregált környezet és az átlagosnál gyengébb oktatás következtében a roma népesség iskolázottsága jóval alacsonyabb, mint a nem roma népességé. A Roma Oktatási Alap szerint 2015-ben a roma gyermekek 20 százaléka szerzett középiskolai végzettséget (a nem roma gyermekek körében ugyanez az arány 80 százalék volt), és csupán 2 százalékuk végzett felsőfokú intézményben.

Március 31-én az alapvető jogok biztoshelyettese azt jelentette az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának, hogy bár a törvény tiltja az oktatásban a szegregációt, a gyakorlatban elterjedt a roma tanulók szegregálása. A biztoshelyettes szerint ennek okát a roma tanulók elleni közvetett vagy közvetlen módon megnyilvánuló hátrányos megkülönböztetésben kell keresni, de a roma kisebbségi oktatás és vallási nevelés is vezethet szegregálódáshoz vagy helytelen bánásmódhoz.

Május 26-án az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indított az ország ellen. A felszólító levél azzal fordult a kormányhoz, hogy a roma gyerekeknek a nem-romákkal azonos feltételek mellett biztosítson magas színvonalú oktatást, valamint azt sürgette, hogy az egyenlő bánásmódra és az oktatásra vonatkozó jogszabályait, illetve oktatáspolitikájának gyakorlati végrehajtását hozza összhangba az uniós irányelvekkel.

Gyermekbántalmazás: A szakértők szerint a 18 éven aluli gyerekek mintegy 10 százalékát érte verés vagy bántalmazás. Felhívták a figyelmet a jelentős regionális különbségekre is: Észak- és Kelet-Magyarországon magasabb a gyermekbántalmazások száma.

A gyermekbántalmazás elleni küzdelem keretében „gyermekvédelmi jelzőrendszert” vezettek be a potenciális veszélyt jelentő tényezők felismerése és kezelése érdekében; rendőrségi és bírósági intézkedésekre, valamint távoltartási végzések alkalmazására került sor; szükségszállást biztosítottak az anyáknak és gyermekeiknek; valamint eltávolították a gyermekeket az otthonukból, ha azt veszélyesnek ítélték.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékonyabbá tétele érdekében a kormány január 1-jétől új intézkedéseket vezetett be; többek közt minden településen és minden járásban a szociális munkásokat tette felelőssé a jelzőrendszer összehangolt működését. A közvélemény azonban a változások ellenére is többnyire elégedetlen volt a gyermekvédelemmel. Az ombudsman jelentést adott ki egy 18 hónapos gyöngyösi kislány halála kapcsán, s megállapította, hogy a házi gyermekorvos, a gyermekjóléti központ és a gyámhatóság sorozatos és súlyos mulasztásai miatt nem sikerült megakadályozni, hogy a kisgyermek halálra éheztesse.

December 13-án a parlament azzal egészítette ki az addigi jogszabályokat, hogy ha egy szülő megtagadja az együttműködést az egészségügyi alapellátást nyújtó szolgáltatóval – háziórvossal, házi gyermekorvossal, védőnővel –, azt még abban az esetben is súlyos, veszélyeztető oknak kell tekinteni, ha tényleges elhanyagolásnak vagy veszélyeztetésnek egyébként nincs jele.

Korai és kényszerházasság: A jog szerint a házasságkötés alsó korhatára 18 év. A Szociális és Gyámhivatal engedélyezheti a 16-18 éves személyek házasságkötését.

A gyermekek szexuális kizsákmányolása: Ha valaki egy 18 évnél fiatalabb személynek fizet szexuális szolgáltatásokért, azzal bűncselekményt követ el, amely három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Ha valaki egy gyermeket prostitúcióra kényszerít, azzal bűncselekményt követ el, amely három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. A jog tiltja a gyermekpornográfiát. Aki egy gyermekről pornográf képeket készít vagy terjeszt, nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Aki gyermekről készített pornográf képeket szerez be vagy tart a birtokában, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Aki egy gyermekről pornográf képeket állít elő, azokat másoknak felkínálja, mások rendelkezésére bocsátja, vagy nyilvánosan hozzáférhetővé teszi, egytől öt évig terjedő szabadságvesztésre ítéltető. A törvény tiltja a gyerekkereskedelmet. A gyermekek ellen elkövetett szexuális bűncselekmények nem évülnek el. A kormány általában érvényt szerzett a jogszabályoknak.

A közös megegyezésen alapuló szexuális kapcsolat alsó korhatára 12 év, amennyiben az idősebb partner legfeljebb 18 éves. Az a 18 éven felüli személy, aki 12-14 év közötti kiskorúval létesít szexuális kapcsolatot, egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Egy 18 éven felüli személy és egy 14-18 év közötti kiskorú közötti, közös

megegyezésen alapuló szexuális kapcsolat nem büntetendő. A jog szerint a kiskorú ellen elkövetett nemi erőszak büntett, amely 14 évesnél fiatalabb áldozat esetében kettőtől nyolc évig terjedő, 12 évnél fiatalabb áldozat esetében pedig öttől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

November 18-án az ombudsman felhívta a nyilvánosság figyelmét arra, hogy míg becslések szerint háromszázezer gyerek esik áldozatul a szexuális bántalmazás valamely formájának, évente hozzávetőleg csak ezer ilyen esetben indítanak hivatalos eljárást.

Civil szervezetek beszámolóí szerint továbbra is gondot jelentett a 18 éven aluli lányokat érintő prostitúció. A civil szervezetek élesen bírálták azt a gyakorlatot, hogy a hatóságok gyakran vádat emelnek fiatalkorúak (14-18 közötti gyermekek) ellen szabálysértések elkövetése miatt, és a gyermekeket hibáztatják, mondván, hogy „prostituálják magukat”. Szeptember végéig a hatóságok 105 fiatalkorú (ez az összes prostitúcióval kapcsolatos eljárás 10 százaléka) valamint hét 14 évnél fiatalabb kiskorú ellen indítottak prostitúcióval kapcsolatos eljárást; 48 fiatalkorúra róttak ki büntetést prostitúcióval kapcsolatos szabálysértés miatt; ezek közül hét fiatalkorút börtönbüntetésre ítélték, nyolcat közmunkára köteleztek, tizenháromat megbírságoltak, tizennyolcat pedig figyelmeztettek.

Intézetben nevelt gyermekek: Az Európai Roma Jogok Központja 2011. évi kutatása szerint az állam által fenntartott gyermekotthonokban élő gyermekek 66%-a roma származású volt. Civil szervezetek bíralták a hatóságokat amiatt, hogy egyre gyakrabban emelnek ki gyermekeket a családjukból szegénységre vagy az elégtelen családi jövedelemre hivatkozva. A TASZ és Város Mindenkié nevű civil szervezetek szerint a gyermekek kiemelése sérti a vonatkozó jogszabályokat, melyek értelmében kizárólag a család anyagi körülményei miatt a gyermekek nem emelhetők ki családjukból.

Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala aggályosnak találta, hogy a speciális jóléti szolgáltatásokat nyújtó gyermeknevelő intézetekben dolgozó személyek esetében nem kívánalom a szakmai tapasztalat, és kötelező képzést sem indítottak az alkalmazottak számára. Az ombudsman az év folyamán a főti Károlyi István Gyermekközpont Speciális Gyermekotthon két különböző részlegéről adott ki jelentést. A február 2-án kibocsátott jelentés, amely a kognitív zavarokkal küzdő gyerekeket gondozó részlegnél tett látogatást értékeli, megállapítja, hogy több ízben megsértették az embertelen bánásmód tilalmát, mivel az intézet nem tudta megakadályozni a kegyetlenkedést. A kudarc a gyerekcsoportok helytelen összeállításának és néhány gondozó diszkriminatív bánásmódjának volt betudható. A június 3-án kibocsátott második riport is beszámol embertelen bánásmódra utaló esetekről, amelyek ugyancsak a gondozók bánásmódja miatt következtek be: nem biztosítottak személyre szabott segítséget, időnként elválasztottak egyes gyerekeket a társaiktól, illetve túlzottan megszigorították a testvérek közötti kapcsolatot.

A civil szervezetek azt is szóvá tették, hogy az emberkereskedők gyermekáldozatai nem kapnak speciális segítséget. Az emberkereskedelem áldozatául esett gyermekeket

általános gyermekgondozási intézményekben helyezik el, amelyekben többnyire nincs a traumán átesett és bántalmazott gyermekek gondozására felkészített személyzet és megfelelő protokoll. A gyermekek szabadon elhagyhatják az intézményeket, így gyakran eltűnnek, vagy újra áldozatokká válnak. Az ombudsman március 2-án a Somogy Megyei Gyermekvédelmi Igazgatóság Zita Speciális Gyermekotthonában tett látogatást, ahol előfordultak olyan, az embertelen bánásmód fogalmát kimerítő esetek, amelyek a gondozók mulasztása miatt következtek be. A gondozók ugyanis nem tettek jelentést az intézetnek a gyermekprostitúció áldozatairól.

Nemzetközi gyermekrablás: Az ország aláírta az 1980. évi Hágai Egyezményt a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól. További információért lásd a Külügyminisztérium *Annual Report on International Parental Child Abduction* c. jelentését: travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html

Antiszemitizmus

A Zsidó Világkongresszus becslései szerint a zsidó lakosság lélekszáma 35.000 és 120.000 közé tehető.

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (MAZSIHISZ) az év első hat hónapjában 19 antiszemita incidenst regisztrált; ezek közül egy testi sértés, hét fenyegetés, hat gyűlöletbeszéd, kettő pedig vandalizmus volt. A testi sértés esetében április 22-én Tiszakécskén meggyilkoltak egy izraeli turistát. A rendőrség egy 21 éves kocséri és egy 19 éves lakitelki férfit tartóztatott le gyanúsítottként; az eljárás az év végén még folyamatban volt. A MAZSIHISZ adatai szerint 2015 folyamán 46 antiszemita incidensre került sor.

A Tett és Védelem Alapítvány (TEV) által alapított Brüsszel Intézet továbbra is figyelemmel kísérte az antiszemitizmust, és október végéig 35 antiszemita cselekedetet regisztrált (2015-ben 52 esetet), fizikai bántalmazást viszont nem.

Április 19-én a TEV közzétette a hazai antiszemitizmusról készített éves jelentését. A Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet felmérésén alapuló jelentés arra a következtetésre jutott, hogy a magyarok mintegy egyharmada táplál antiszemita nézeteket. A tanulmány mind a kognitív (sztereotípiák, tévedések és összeesküvés-elméletek iránti fogékonyságon alapuló), mind az affektív (a zsidók érzelmi elutasításán alapuló) antiszemitizmussal számolt. 2015-ben a szélsőséges antiszemiták aránya 23 százalékra, a mérsékelt antiszemiták aránya pedig 12 százalékra nőtt a 2014. évi 21, illetve 10 százalékhoz képest.

A bűnüldöző és igazságügyi szervek büntetőeljárásokat folytattak az antiszemita incidensek ügyében. A rendőrség az év első kilenc hónapjában 542 esetben regisztrált (többek közt zsidó tulajdonban lévő) temetők vagy vallási épületek ellen elkövetett vandalizmust. Június 29-én fényes nappal, az utcáról dobott kövekkel betörték a gyöngyösi zsinagóga két ablakát. Sérülés nem történt, de az anyagi kár elérte az 500.000

forintot (\$1,790). A rendőrség még aznap vizsgálatot indított a vandalizmus ügyében; a vizsgálat az év végén még függőben volt.

Február 24-én a Magyar Politikai Elítéltek Közössége, (CPC) ünnepséget szervezett Donáth György (1939-1944) volt parlamenti képviselő szobrának a leleplezése alkalmából. Donáth, aki a háború idején volt képviselő, lelkesen támogatta a zsidóellenes törvényeket. 1947-ben a kommunista kormány koholt vádak alapján folytatott koncepciós perben halálra ítélte és kivégezte. Számos zsidó szervezet és más NGO tiltakozott a Holokauszt Emlékközponttól csupán néhány háztömbnyire felállított szobor ellen. A kerületi polgármesteri hivatal hivatalos honlapján tette közzé a szoboravatásra szóló meghívót, és a tervek szerint kormánypárti tisztségviselők mondtak volna beszédet. A tiltakozók megakadályozták az avatást, a Magyar Politikai Elítéltek Szövetsége pedig a közfelháborodás miatt két nappal később eltávolította a szobrot.

Augusztus 18-án Bayer Zsolt, a *Magyar Hírlap* vitatott újságírója, az EchoTV műsorvezetője és a Fidesz alapító tagja megkapta az ország második legmagasabb kitüntetését, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét. Az elismerést Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető miniszter nyújtotta át, részben Bayer „példaértékű újságírói tevékenysége elismeréseként”. Április 4-én az izraeli nagykövet tiltakozó levelet küldött a *Magyar Hírlap* főszerkesztőjének Bayer egyik cikksorozata miatt, azt állítva, hogy „ezek az írások nyíltan antiszemita nézeteket népszerűsítenek, valamint a zsidó nép és Izrael Állam ellen bujtogatnak”. A nagykövet szerint Bayer cikkei „nemcsak relativizálják a Soát (holokauszt), ezt a történelemben példa és párhuzam nélkül álló bűnt, hanem általánosító és hamis vádakot fogalmaznak meg a magyar zsidósággal szemben, mintha ők volnának vádolhatók a 20. század magyar tragédiáiért”. A Médiatanács május 17-én megbüntette a *Magyar Hírlapot* és annak honlapját a gyűlöletkeltő és kirekesztésre buzdító 2015-ös Bayer cikk miatt.

A Bayer kitüntetésére vonatkozó kormányzati döntés heves hazai és nemzetközi felháborodást keltett. Száznál több korábbi kitüntetett tiltakozásként visszaadta a kitüntetését; sokan közülük Bayer számos nyíltan antiszemita, nyíltan romaellenes, vagy más módon rasszista kijelentéseit idézték. Lázár János augusztus 25-én elutasította a kitüntetés visszavonásának a lehetőségét, és azt hangsúlyozta, hogy a publicistát munkásságának más területei, például a szovjet gulág fogságában tartott vagy ott elpusztul emberek sorsának a feltárása tette méltóvá a kitüntetésre (lásd még 2. a., Szólásszabadság).

Számos szélsőséges etnikai nacionalista honlap továbbra is közölt antiszemita cikkeket (lásd 2. a., internet szabadsága).

A civil szervezetek szerint a szélsőséges etnikai nacionalista Jobbik párt tagjai – korábbi gyakorlatukkal ellentétben – még inkább tartózkodtak a nyilvános antiszemita kijelentésektől. Március 30-án a Debreceni Ítéltábla helybenhagyta a Debreceni Városi Tanács jobbikos képviselője, Ágoston Tibor ellen hozott ítéletet, amely szerint az alperes megsértette a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett

bűncselekmények nyilvános tagadásának a tilalmát. A bíróság 750.000 Ft (2.690 \$) bírságot szabott ki Ágostonra, aki 2014-ben egy összejövetelel a „holoscam” (*scam=átverés*) kifejezést használta a holokausztra. Ágoston 2015-ben nyilvánosan bocsánatot kért.

Szeptember 9-én vandálok feldúlták a budapesti Eleven Emlékművet, amely az ország hatszázezer holokauszt-áldozatának az emlékére közösségi kezdeményezéssel létrehozott emlékhely és alulról építkező társadalmi mozgalom. A tettesek szétszaggatták a fényképeket, és megsemmisítették vagy ellopták az emlékműnél hagyott tárgyakat. Az Eleven Emlékmű csoport szerint a megsemmisített vagy ellopott tárgyak csak szimbolikus értéket képviseltek, anyagi értékük nem volt. A csoport még aznap rendőri feljelentést tett. A rendőrség idővel bizonyítékok hiányában lezárta a nyomozást.

A kormány által kezdeményezett új holokauszt-múzeummal, a Sorsok Házával kapcsolatban nem történt változás. A projektvezetőt – akit számos kritika ért amiatt, hogy a kiállítás anyagával kapcsolatban nem konzultált zsidó közösségekkel és holokauszt-szakértőkkel – nem váltották le. Magas rangú kormányzati tisztségviselők többször hangsúlyozták, hogy a múzeum megnyitására csak akkor kerül sor, ha a zsidó közösség képviselői is jóváhagyják a kiállítás anyagát.

Az elnök, a miniszterelnök, a kormánytagok és az ellenzéki politikusok többször beszéltek az állam és az állami tisztségviselők holokauszttal kapcsolatos bűnösségéről, és részt vettek a holokauszttal kapcsolatos megemlékezéseken. Január 7-én Orbán Viktor gyertyát gyújtott a Cipők a Duna-parton holokauszt emlékműnél.

Emberkereskedelem

Lásd az Egyesült Államok külügyminisztériumának emberkereskedelemlről szóló éves jelentését (*Trafficking in Persons Report*) a <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/> weboldalon.

Fogyatékkal élő személyek

A törvény tiltja a testi, érzékszervi vagy értelmi fogyatékkal élők hátrányos megkülönböztetését a munka, az oktatás, a légi és egyéb közlekedés, az egészségügyi ellátás és az állam által nyújtott egyéb szolgáltatások területén. A civil szervezetek szerint a kormány továbbra sem szerzett kellő érvényt ezeknek a jogszabályoknak.

Összhangban a törvénnyel a központi kormányzati szervek és az önkormányzatok tovább folytatták a középületek akadálymentesítését. Nincsenek adatok arról, hogy a kormányépületek hány százaléka felel meg a jogszabályoknak, a civil szervezetek szerint azonban számos középület még mindig hozzáférhetetlen a fogyatékkal élők számára.

Civil szervezetek állítása szerint a hatóságok nem tartották tiszteletben a súlyosan vagy halmozottan fogyatékos gyerekek közoktatáshoz való jogát, mivel az állami általános

iskolák nem kötelesek felvenni őket. A Fogyatékkal Élők Országos Egyesülete szavá tette, hogy a felsőoktatási intézményekben nincsenek akadálymentesített kollégiumi férőhelyek.

A kormány célja az, hogy mind kevesebb fogyatékkal élő személy éljen kétszáznál több fő befogadására alkalmas bentlakásos intézményekben; ennek érdekében folytatta 30 évre szóló (2011-2041) stratégiája megvalósítását. A 23.000 érintett személy közül 2015-ben mintegy hatszázan költöztek lakóotthonokba, vagy legfeljebb 30 férőhelyes kisebb intézményekbe.

Szeptember 10-ig az ombudsman öt jelentést adott ki szellemileg és fizikailag fogyatékos személyeket gondozó idősotthonokról. A május 20-i jelentés a fegyverneki Aranykor Idősek Otthonában tett helyszíni vizsgálatok eredményét foglalja össze. Az intézményt egy nonprofit társaság kezeli. A jelentés szerint az embertelen és megalázó bánásmód számos példájával találkozott: a mozgássérült bentlakókat a lift nélküli épület második emeleten helyezték el; nem alkalmaztak pszichológust; hiányoztak a kötelező standard eljárások; a kognitív zavarokkal küzdő betegeket állandóan zárt szobákban tartották; hiányzott a korlátozó intézkedések dokumentálása. Bár az intézmény vezetése a vizsgálatot követően orvosolt néhány kulcsfontosságú hiányosságot, az ombudsman továbbiakat is feltárt, és felkérte a kormányzati szerveket, hogy továbbra is tartsák megfigyelés alatt az intézmény működését. Az ombudsman többi jelentése szerint más intézményekben is hasonlóan embertelen és megalázó körülményekkel találkozott, így rossz fizikai és higiénés körülményekkel, az akadálymentesítés hiányával, túlszűfolttsággal, azzal a gyakorlattal, hogy női gondozók fürdetik a férfibetegeket, a bentlakók bizalmas adataival való visszaélésekkel, a magánszféra hiányával, a személyre szabott, érdemleges foglalkozások hiányával, a panasztételi mechanizmus hiányával.

Az alaptörvény értelmében azokat a fogyatékkal élő személyeket, akik gondnokság alatt állnak, a bíróság korlátozott szellemi képességeik miatt megfoszthatja szavazati joguktól. A nemzetközi Mental Disability Advocacy Center (MDAC) továbbra is bírálta ezt a rendelkezést, a „fogyatékoságon alapuló diszkrimináció egyszerű álcázásának” nevezte, mivel értelmi és pszichoszociális fogyatékosággal élőkre egyaránt alkalmazható. Az Európa Tanács emberi jogi biztosa 2014. decemberi jelentésében szavá tette, hogy feltűnően nagy a gondnokság alá helyezett fogyatékkal élő személyek száma. Az Országos Bírósági Hivatal 2016. október 17-i adatai szerint 57.861 személy állt gondnokság alatt, míg 2015 végén 64.328.

Civil szervezetek megjegyezték, hogy a fogyatékosággal élők általában nem tudják megközelíteni a szavazóhelyiségeket. Ha egy személyt eredetileg olyan helyen regisztráltak, amelyet nem tud megközelíteni, akkor kérnie kell, hogy regisztrálják újból egy megközelíthető szavazóközvetben. A törvény lehetőséget ad rá, hogy a mozgáskorlátozottak mobil szavazóurnát kérjenek. A látássérültek kérhetnek Braille-írással készült szavazólapot.

A fogyatékkal élők elsődleges jogvédőszerve az Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Nemzeti/faji/etnikai kisebbségek

A roma közösség változatlanul a legnagyobb létszámú etnikai kisebbség. A 2011. évi népszámlálás során körülbelül 315.000 fő (a teljes népesség 3 százaléka) jelölte magát romának. A nem hivatalos becslések – igen nagy számbeli szóródással – arra utalnak, hogy a romák tényleges száma ennél lényegesen magasabb, kb. 500.000 és 800.000 közé tehető. Emberi jogi civil szervezetek továbbra is arról számoltak be, hogy a romák az élet szinte minden területén társadalmi kirekesztéssel és hátrányos megkülönböztetéssel szembesülnek, elsősorban a foglalkoztatás, az oktatás, a lakhatás és a büntetés-végrehajtás terén, de olyan is előfordul, hogy nyilvános helyekre, például éttermekbe vagy szórakozóhelyekre nem engedik be őket.

Január 12-én a Kúria faji indíttatású gyilkosság vádjával elítélt három embert, akik 2008-ban és 2009-ben meggyilkoltak hat roma személyt. A Kúria helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését, amely előre megfontolt gyilkosság és más vádak alapján tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte őket. A negyedik vádlottat, aki a rendőrségi vizsgálat során együttműködést tanúsított, a Fővárosi Ítéltábla 2015 májusában gyilkosságban való bűnrészesség vádjával 13 évig terjedő szabadságvesztésre ítélte.

Civil szervezetek beszámolóí szerint a rendőrségnek és a vádhatóságnak számos hiba és hiányosság róható fel a kisebbségi csoportok (köztük romák) ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények kivizsgálásával kapcsolatban (lásd az 1. d. részt: A rendőrség és a biztonsági szervek szerepe). Április 12-én az EJEB megállapította, hogy a magyar hatóságok nem vizsgálták ki megfelelő alapossággal a rasszista indíttatású bántalmazásra utaló állításokat annak a hozzá fordult roma személynek az esetében, akit 2011-ben Gyöngyöspatán szélsőjobboldali tüntetők részéről szóbeli bántalmazások és fenyegetések értek. Az Európai Roma Jogok Központja (European Roma Rights Centre/ ERRC), mint közbenjáró harmadik fél, megerősítette a bíróság előtt, hogy a sebezhető helyzetben lévő áldozatok, akik rasszista indíttatású erőszakos cselekményekre panaszkodtak, aligha tudták volna minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy hátrányos megkülönböztetés érte őket, különösen úgy, hogy a hazai hatóságok elmulasztották az ügyük hatékony kivizsgálását. A kormány fellebbezett az EJEB ítélete ellen, de az EJEB nagytanácsa szeptember 12-én elutasította a beadványt, és az ítélet jogerőre emelkedett.

A TASZ és más civil szervezetek szerint egyes településeken (különösen Borsod-Abaúj-Zemplén megyében) a rendőrség továbbra is bírságokat és egyéb szankciókat alkalmazott a roma lakosokkal szemben kisebb szabálysértések – például jogellenes tűzifagyújtás vagy kisebb kerékpáros közlekedési szabálysértések – elkövetése miatt, míg hasonló esetekben a nem romák ellen jellemzően nem indul eljárás. A TASZ továbbra is arról számolt be, hogy a rendőrségnek a bűncselekmények – és különösen az ország legszegényebb régióiban elkövetett szabálysértések – ügyében folytatott vizsgálatai nagyfokú etnikai aránytalanságot mutattak, és gyakran etnikai profilalkotáson – a faji megkülönböztetés egyik formáján – alapultak.

A magyar Központi Statisztikai Hivatal október 24-én kiadott jelentése szerint 2015-ben a munkaképes korú roma népességnek csak a 39 százaléka állt foglalkoztatásban (míg a nem-roma népesség 69 százaléka). A kormány bővítette a regisztrált munkanélküliek foglalkoztatási és oktatási lehetőségeit. Szeptemberben 327.445 személy – akiknek 20 százaléka volt roma származású – legalább egy napig részt vett a közmunkaprogramban. A közfoglalkoztatási program főként közterület-takarítást, illetve mezőgazdasági és vízügyi munkákat jelentett. Egy személy 12 hónapig vehet részt ilyen programban; az időszak legfeljebb 6 hónappal hosszabbítható. 2012-től 2016 szeptemberéig 195.190 közmunkást (köztük 45.559 romát) vettek be a közmunkaprogram oktatási részébe, hogy növeljék a foglalkoztathatósági esélyeiket. A központi statisztikai adatok szerint a közmunkaprogramot követően a résztvevők 12,2 százaléka hat hónapon belül sikeresen elhelyezkedett az elsődleges munkaerőpiacon. A szeptemberi adatok szerint 8699 személyt zártak ki három hónapos időtartamra a közmunkaprogramokból, mivel a gyerekeik nem jártak rendszeresen iskolába, nem tartották rendben a közvetlen környezetüket, nem fogadták el a felajánlott állás- vagy idénymunka-lehetőségeket, vagy korábbi munkaszerződésüket a munkáltató vagy maga a munkavállaló azonnali hatállyal felmondta.

A magyar Központi Statisztikai Hivatal október 24-én kiadott jelentése szerint a 15-64 év közötti roma népesség 80 százaléka csak általános iskolát végzett (míg a nem-roma népesség 20 százaléka). Május 27-én az ENSZ kisebbségi munkacsoportja megállapította, hogy a roma gyerekek nagyrészt szegregált, alacsonyabb színvonalú iskolákba járnak, és továbbra is aránytalanul nagy számban kerülnek tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek számára létesített intézményekbe. A kormány a 2015/2016-os tanévben is működtette a Biztos Kezdet Gyerekházakat, amelyek korai képességgondozó szolgáltatást nyújtanak az óvodás korosztálynál fiatalabb hátrányos helyzetű, többnyire roma gyermekeknek, szüleiket pedig nevelési tanácsokkal segítik. Az év folyamán a 112 Gyerekház mintegy 2507 gyermeknek és a szüleiknek nyújtott segítséget. 2015 óta a kormány uniós forrásokból ösztöndíjat biztosít szociálisan hátrányos helyzetű diákoknak, akik közül 9000 általános és középiskolás, valamint 2285 szakiskolás vallotta magát romának. Szociálisan hátrányos helyzetű egyetemisták és főiskolások – köztük 128 roma hallgató – is kaptak állami ösztöndíjat. 171 iskola utáni támogató központ, úgynevezett tanoda működött az országban, amelyek a tanulásban segítik és tanterven kívüli tevékenységekbe vonják be a hátrányos helyzetű, többnyire roma gyerekeket. Az év során körülbelül 3500 hátrányos helyzetű tanulónak nyújtottak segítséget. Tizenegy roma szakkollégium működött az ország különböző pontjain; ezeket a kormány uniós forrásokból támogatta, közülük hetet keresztény felekezetek, négyet pedig egyetemek tartottak fenn. A szakkollégiumok 296 felsőoktatási intézményben tanuló roma diáknak biztosítottak szállást és tanulmányi segítséget. A közoktatási rendszer továbbra sem biztosított megfelelő anyanyelvi oktatást a kisebbségek számára, és nem volt elegendő roma nyelvű tankönyv és szakképzett tanár sem (lásd a 6. részt: Gyermekek).

A romák számára továbbra is gondot jelentettek a rossz lakáskörülmények – életkörülményeik jelentősen alulmúlták az országos átlagot. Az érdekvédő csoportok

szerint az önkormányzatok különféle módszerekkel próbálták megakadályozni, hogy a romák vonzóbb városrészekbe költözzenek. Az érdekvédők azt szorgalmazzák, hogy építsenek több szociális bérlakást.

2014 májusában a miskolci önkormányzat egy lakhatással kapcsolatos intézkedést fogadott el, mely szerint 2018-ig körülbelül 3000 személyt gyakorlatilag ki kell telepíteni a város „alacsony komfortú” területeiről. A Kúria 2015 áprilisában hatályon kívül helyezte a helyi rendeletet, mivel az hátrányosan megkülönbözteti a szociálisan rászoruló személyeket. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) 2015 júliusában ugyancsak azt állapította meg, hogy a Miskolci Önkormányzat a szegregált területen élőket hátrányosan megkülönböztette társadalmi státuszuk, vagyoni helyzetük és roma származásuk alapján. Az önkormányzat az EBH határozat bírósági felülvizsgálatát kérelmezte. A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság helybenhagyta az EBH döntését, és utasította az önkormányzatot, hogy az érintettek lakáshoz juttatása érdekében állítson fel egy ütemtervet. Az EBH május 2-án meg is kapta ezt a miskolci önkormányzattól. A terv felvázolta a városi tanács április 21-i határozatát, amelynek értelmében a város a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal közösen létrehoz egy szociális lakásügynökséget; ennek a feladata lesz, hogy a város tulajdonában lévő lakásokat szétossza a fedél nélkül maradt családok között. Június 1-jén néhány NGO és a Miskolci Roma Nemzetiségi Önkormányzat közös nyilatkozatban bírálta a terv hiányosságait: túlságosan szűkre szabottnak találták (a száz rászoruló családhoz képest csak 30 lakás szétosztásáról szólt), és hiányolták a kártérítést, mely azoknak a családoknak járna, akik az önkormányzat intézkedései miatt már elköltöztek eredeti lakókörnyezetükből.

Az ombudsman 2015 júniusában közzétett jelentése szerint a miskolci hatóságok és más helyi testületek (pl. közműszolgáltatók) közösen, kifejezett jogi felhatalmazás nélkül gyakorta folytattak razziaszerű hivatalos ellenőrzéseket. A razziák során sokszor nagy számban jelentek meg rendőrök, hatósági ellenőrök és más hivatalos személyek a főleg romák által lakott szegregált negyedekben található otthonokban. A jelentés szerint ez a gyakorlat összeegyeztethetetlen a jogállamiság követelményével, az ellenőrzött személyek pedig nem tudták megfelelően értelmezni, hogy a többféle hatóság egyidejű vizsgálata tulajdonképpen mire is irányul, ami sérti a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jogot. Az ombudsman leszögezte, hogy a razziák következtében az érintetteket társadalmi származásuk és pénzügyi helyzetük miatt közvetlen hátrányos megkülönböztetés, kisebbséghez való tartozásuk alapján pedig közvetett hátrányos megkülönböztetés érte. 2015 júliusában Miskolc polgármestere visszautasította az ombudsman ajánlásait, és közölte, hogy továbbra is fenntartják a hivatalos ellenőrzési tevékenységet, mivel a helyi lakosság egyetért azokkal, a bűnözés féken tartásához pedig szükség van rájuk. Az ombudsman 2015 júliusában és novemberében ismételt az ellenőrzések leállítására szólította fel a polgármestert. 2015 szeptemberében tett megkeresésére a Miniszterelnökséget vezető minisztertől azt a választ kapta, hogy a miskolcihoz hasonló jellegű, összehangolt ellenőrzések összhangban állnak a törvénnyel. Szeptemberben változatlanul folytak Miskolcon az ellenőrzések.

Március 21-én a TASZ és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda a diszkriminatív roma-ellenes cselekmények és retorika miatt személyiségi jogi per pert indított a miskolci önkormányzat, a polgármesteri hivatal és az önkormányzati rendészeti szerv ellen.

2015-ben helyszíni vizsgálat céljából Magyarországra látogatott az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (DIEJH); a látogatást az intézmény igazgatója, Michael Link vezette. A látogatás alapján 2016 szeptemberében a DIEJH kiadott egy jelentést *A romák lakhatási jogai Miskolcon* címmel, amely „súlyos aggodalomra okot adónak tartja azokat a híreket, amelyek szerint Miskolc városának roma lakóit hátrányos megkülönböztetés éri a megfelelő lakhatáshoz való joguk érvényesülése tekintetében – összefüggésben a szociális lakhatásra vonatkozó rendelet módosításával, illetve alkalmazásával; valamint a túlnyomórészt romák által lakott szociális bérlakások övezetében lefolytatott közös ellenőrzésekkel, illetve ennek a közösségre tett általános hatásával”.

Ha egy önkormányzat indulni akar egy EU-s vagy egy kormány által kiírt városrehabilitációs illetve közoktatási pályázaton, kötelezően csatolnia kell egy helyi esélyegyenlőségi tervet arról, hogy a lakhatás és az oktatás területén milyen konkrét eszközökkel kívánja felszámolni a szegregációt. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma szerint az év folyamán összesen 280.000 roma élt mintegy 1384 olyan településrészen, ahol a lakosság legalább fele roma volt. Civil szervezetek szerint a szegregált körülmények között élő romák száma ennél lényegesen nagyobb. A szegregált városrészekben a legalapvetőbb infrastruktúra sem áll rendelkezésre, és ezek a telepek gyakran a külvárosban vannak. A kormány folytatta a 2011–2020 közötti időszakra kidolgozott Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megvalósítását, és elfogadott egy új akciótervet (2015–2017).

A törvény biztosítja a nemzetiségek kulturális autonómiáját (a „nemzetiségek” a „kisebbségek” kifejezést váltotta fel), továbbá elismeri a történelmi hagyományok, a nyelv és a kultúra ápolásának és gyarapításának jogát, valamint az oktatással kapcsolatos jogokat és az intézmények alapítására és fenntartására, illetve a nemzetközi kapcsolatok ápolására vonatkozó jogokat. A törvény úgy rendelkezik, hogy minden olyan településen nemzetiségi önkormányzat alakítható rendezvények szervezésére, valamint a kulturális, oktatási és nyelvi ügyek intézésére, ahol valamely bejegyzett etnikai csoporthoz legalább 30 lakos tartozik. Minden nemzetiségi önkormányzat elnökének joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzat ülésain részt vegyen és felszólaljon. A jogszabályok szerint a 13 nemzeti kisebbség (beleértve a roma kisebbséget is) nemzeti kisebbségi listára szavazhat az országgyűlési választásokon. A roma kisebbségnek is volt parlamenti szószólója (lásd a 3. részt).

Szexuális beállítottságon és nemi identitáson alapuló erőszakos cselekedetek, diszkrimináció és egyéb visszaélések

A jog határozottan tiltja a szexuális beállítottságon alapuló hátrányos megkülönböztetést. A jogszabályok továbbá tiltják a gyűlöletbeszéd bizonyos formáit, és súlyosabb büntetést írnak elő az LMBTI közösség tagjai ellen elkövetett erőszakért, különös tekintettel arra, hogy ezeket a csoportokat „nemi identitásuk”, illetve „szexuális beállítottságuk” miatt érik támadások.

Május 27-én egy diszkriminációellenes ENSZ munkacsoport nyilatkozatot adott ki az országban tett hivatalos látogatásáról. A jelentés aggályosnak találta, hogy még politikusok és vezető kormánytisztviselők részéről is tapasztalható a szexuális és nemi kisebbségek elleni gyűlöletkeltés.

Július 2-án becslések szerint 15.000 fő csatlakozott az évenként megrendezett Budapest Pridehoz. A rendőrség biztosította a felvonulást és az útvonalat. A korábbi évekkel ellentétben ellentüntetésre nem került sor. November 7-én a Pesti Központi Kerületi Bíróság egy személyt három év, egy másikat pedig két év börtönbüntetésre ítelt, mert 2013-ban megtámadták a Pride öt résztvevőjét; három további személy felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

November 23-án az ásatthalmi önkormányzat – Toroczka László polgármester (a szélsőségesen nacionalista Jobbik alelnöke) javaslatára – rendeletet fogadott el, amely a település területén megtiltott minden propagandatevékenységet, amely a házasság intézményét nem egy férfi és egy nő között létrejött életközösséggként mutatja be, illetve amely a családi kapcsolat alapjaként nem a házasságot, illetve a szülő-gyermek viszonyt ismeri el. A rendelet propagandatevékenységnek minősíti a közterületi akciókat, performanszokat, demonstrációkat, továbbá a plakát-, röplap- és hangreklámokat. December 10-én körülbelül harminc LMBTI aktivista kisebb tüntetést rendezett a polgármester háza előtt. A tüntetést nem szakították félbe. A TASZ december 12-én az ombudsmanhoz fordult, arra kérve, hogy az Alkotmánybíróságnál kezdeményezze az ásatthalmi határozat megsemmisítését. December 14-én a Csongrád Megyei Kormányhivatal törvényellenesnek nyilvánította a határozatot. Az ombudsman december 16-án kérelmezte az Alkotmánybíróságnál a határozat megsemmisítését.

7. RÉSZ: MUNKAVÁLLALÓI JOGOK

a. Az egyesülés szabadsága és a kollektív tárgyaláshoz való jog

A törvény – ideértve a kapcsolódó jogszabályokat és egyéb előírásokat is – rendelkezik a munkavállalók arra vonatkozó jogáról, hogy előzetes engedély és aránytalan követelmények teljesítése nélkül független szakszervezeteket alakítsanak, illetve ezekhez csatlakozzanak, tevékenységüket zavartalanul végezzék, és kollektív alkutárgyalásokat folytassanak. A munkavállalóknak – a rendészeti, a honvédségi, a büntetés-végrehajtási, a határőrizeti és a tűzoltói állomány tagjainak, valamint az egészségügyi dolgozóknak a

kivételével – joguk van a sztrájkhoz. A honvédségi és a rendőri állományt képviselő szakszervezetek bírósághoz fordulhatnak jogorvoslatért. A törvény tiltja a szakszervezetek hátrányos megkülönböztetését, és rendelkezik a szakszervezeti tevékenység miatt elbocsátott dolgozók visszavételéről. A kormányzat szakmai szervezeteket hozott létre a közszférában, melyekbe a munkavállalók kötelesek voltak belépni.

Bár sztrájk idején a munkaadók nem vehettek fel alkalmi munkavállalókat, a sztrájk előtt felvettek a sztrájk alatt is dolgozhattak. A hatóságok szerint közérdekből nélkülözhetetlen szolgáltatásokat – tömegközlekedési, telekommunikációs szolgáltatásokat, víz-, áram- és gázellátást, valamint egyéb energiaszolgáltatást – nyújtó vállalatok dolgozói csak abban az esetben sztrájkolhatnak, ha az „elégséges szolgáltatás” mértékéről előzőleg megállapodás született. Az alapvető szolgáltatások nem korlátozhatók jelentős mértékben, az „elégséges szolgáltatás” fogalmát pedig a bíróságok határozzák meg. Az országos szintű szakszervezetek tiltakozásukat fejezték ki a jogszabály miatt, mivel szerintük a bíróságoknak nincs kellő szaktudásuk ahhoz, hogy az elégséges szolgáltatás mértékéről döntsenek. Azt is szóvá tették, hogy a „sztrájkjoggal való visszaélés” túlságosan homályos fogalom. A szakszervezetek szerint a bíróságok általában elutasították a határozathozatalt az ilyen ügyekben, és ezzel lényegében korlátozták a sztrájkhoz való jogot.

A hatóságok és a munkáltatók általában tiszteletben tartották az egyesülés szabadságát és a kollektív tárgyaláshoz való jogot. A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség azonban szóvá tette, hogy a munka törvénykönyve szerint a dolgozó a magatartásával nem veszélyeztetheti a munkáltató jó hírnevét, és törvényes gazdasági vagy szervezeti érdekeit, és egyértelműen lehetőséget ad rá, hogy ilyen esetben korlátozzák a munkavállalók személyes jogait, például abban, hogy munkaidőben vagy azon kívül juttathassák kifejezésre a véleményüket. Nem hivatalos információk szerint előfordult a kollektív szerződések egyoldalú megszüntetése. A szakszervezetek szerint a kormány továbbra is igyekezett befolyásolni a független működésüket.

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség továbbra is aggályosnak találta, hogy a bírák gyakran késleltették a szakszervezetek bejegyzését, a bírósági eljárások pedig többnyire hosszadalmasak és körülményesek voltak. Bár a törvény rendelkezik a szakszervezeti tevékenység miatt elbocsátott dolgozók visszavételéről, a jogsértő elbocsátásokkal kapcsolatban indított bírósági eljárások néha több mint egy évig tartanak, és a hatóságok nem minden esetben szereznek hatékonyan érvényt a bírói ítéleteknek. A szakszervezetek beszámolóí szerint előfordultak olyan esetek, amikor egy-egy munkáltató szakszervezeti tagokat félemlített meg, szakszervezeti tisztségviselőket helyezett át vagy bocsátott el, illetve megakadályozta, hogy szakszervezeti tisztségviselők látogatást tegyenek egy munkahelyen.

b. A kényszermunka tilalma

Bár a törvény tiltja a kényszermunka vagy a kötelező munka minden formáját, a kormány nem elég hatékonyan szerzett ennek érvényt. Jelentős erőfeszítéseket tettek az emberkereskedelem kiküszöbölésére, de a központi ellenőrzések és az áldozatok felismerésére tett lépések nem érték el a kívánt hatást. A kényszermunka 1-20 évig terjedő, bizonyos körülmények esetén pedig életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető, ami a többi súlyos bűncselekményért kiszabható büntetésekhöz képest kellően szigorú.

Kényszermunkára egész évben voltak példák, főleg a leginkább kiszolgáltatott helyzetű romák, mélyszegénységben élők, és hajléktalanok körében. A nők és fiatal lányok többnyire szexuális célú emberkereskedelem áldozatává váltak. A férfiakat leginkább a mezőgazdaságban, az építőiparban és gyárakban kényszerítették munkára. A kormány fenntartotta a megelőző intézkedéseket, és fokozott igyekezetet fordított a jogszabályok érvényesítésére.

Lásd az amerikai külügyminisztérium emberkereskedelemről szóló éves jelentését (*Trafficking in Persons Report*) a <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/> weboldalon.

Az alaptörvény általánosságban tiltja a gyermekmunkát. A törvény tiltja a 16 évesnél fiatalabb gyermekek munkavégzését, azzal a kivétellel, hogy a 15 és 16 év közötti gyermekek az iskolai szünetek alatt bizonyos körülmények között alkalmi munkát vállalhatnak. Minden legalább 15 éves gyerek, aki nappali tagozatos iskolába jár, vállalhat munkát az iskolai szünetekben. Gyámhatósági hozzájárulással 16 éven aluliak is végezhetnek kulturális, művészi, sport- vagy hirdetési tevékenységeket. Gyermekek nem dolgozhatnak éjszakai műszakban, nem túlórázhatnak, és nem végezhetnek nehéz fizikai munkát. Aki megsérti a törvény rendelkezéseit, és olyan 18 év alatti személyt alkalmaz, akinek nincs felhatalmazása kereső foglalkozás végzésére, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Arról nincsenek adatok, hogy mennyire volt megfelelő és hatékony a gyermekmunkával kapcsolatos jogszabályok érvényesítése.

A munkaügyi hatóság gyermekmunkával kapcsolatban október végéig 3 esetet jelentett, ahol (három) 15 éven aluli gyermeket foglalkoztattak; két esetet, amelyek három 15 vagy 16 éves gyereket érintettek; valamint további 14 esetet, amelyek összesen 21 olyan 16-18 éves gyereket érintettek, akiknél hiányzott a szülő vagy a törvényes képviselő hozzájárulása. A munkaügyi felügyelet (11 kiskorút érintő) 10 esetben állapította meg, hogy a munkáltatók nem tartották be a fiatalok munkavállalók munka- és pihenőidejére vonatkozó előírásokat. Azok a munkaügyi felügyelők, akik gyermekek illegális alkalmazásáról szereznek tudomást, kötelesek azt jelenteni a gyámhivatalnál.

d. A foglalkoztatással vagy a foglalkozással kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés

Az alaptörvény és a jog tiltja, hogy faja, neme, fogyatékosága, anyanyelve, szexuális beállítottsága és nemi identitása, HIV- vagy más fertőzöttsége, illetve társadalmi helyzete alapján bárkit hátrányos megkülönböztetés érjen. A munka törvénykönyve rendelkezik az egyenlő bánásmód elvéről. A kormány nem szerzett hatékonyan érvényt a rendelkezéseknek, a megsértésüket bírságokkal szankcionálták, de ez általában nem jelentett kellő visszatartó erőt.

A foglalkoztatás és a foglalkozás terén romákat, nőket és fogyatékkal élőket ért hátrányos megkülönböztetés. A civil szervezetek szerint a nőket gazdasági diszkrimináció érte, elsősorban az 50 év feletti álláskeresőket, a gyermeket várókat, és a gyermekgondozási szabadságról visszatérőket. A roma nők nemük, származásuk és társadalmi helyzetük miatt egyaránt hátrányos helyzetben voltak, és nem tudtak egyenlő eséllyel elhelyezkedni.

Egy kormányrendelet előírja, hogy a 25-nél több alkalmazottat foglalkoztató vállalatoknak álláshelyeik 5 százalékát testi vagy szellemi fogyatékkal élők számára kell fenntartaniuk. Bár a rendelet értelmében ennek elmulasztása esetén bírságot kell fizetniük, a munkáltatók általában inkább kifizették a büntetést, mintsem hogy fogyatékkal élőket alkalmazzanak. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal úgynevezett rehabilitációs kártyákat bocsátott ki a fogyatékkal élő személyek számára, amelyek adókedvezményt biztosítanak az őket foglalkoztató munkáltatóknak. Júliusi adatok szerint 86.628 személy kapott rehabilitációs kártyát, közülük 26.091 fő állt 7566 munkaadó alkalmazásában.

e. Elfogadható munkakörülmények

Az országban a teljes munkaidőben történő foglalkoztatás esetére megállapított minimálbér havi 111.000 Ft (\$400), a középiskolai végzettséggel rendelkezők havi minimálbére 129.000 Ft (\$460) volt. 2014-ben a szegénységi szint személyenként havi 87.300 forint (\$310) volt.

A törvény a hivatalos munkanapot nyolc órában állapítja meg, bár gazdasági ágazattól függően e téren lehetnek eltérések. Minden hétnapos időszakban 48 óra pihenőidőt kell biztosítani. A rendes munkahét 40 óra, két pihenőnappal, a túlóráért külön díjazással. A munka törvénykönyve éves szinten legfeljebb 250 túlóráat enged meg, és meghatározza a fizetett ünnepnapokat. A kormány munkahelyi biztonsági és egészségügyi szabályozást dolgozott ki, amely a főbb gazdasági ágakban megfelelően működött. A dolgozóknak joguk van hozzá, hogy az alkalmazásuk veszélyeztetése nélkül megtagadják az egészségüket és biztonságukat veszélyeztető feladatok elvégzését; a hatóságok ilyen helyzetekben hatékonyan megvédték a munkavállalókat. A munkaügyi szabályozások a munkavállalási engedéllyel rendelkező külföldi munkavállalókra is érvényesek.

A munkaügyi előírásokat nem minden ágazatban tartották be, így az informális gazdaságban sem. A büntetésekkel és azok visszatartó erejével kapcsolatban nem volt elérhető információ. A munkaügyi hatóság és a kormányhivatalok munkaügyi felügyeletei ellenőrzés alatt tartották a munkahelyi biztonsági és egészségügyi előírások, valamint a munka törvénykönyvében szereplő rendelkezések betartását, és gondoskodtak azok végrehajtásáról. A munkabiztonsági ellenőrök szeptemberig 16.557 munkahelyi sérülést regisztráltak; ezek többnyire a gépiparban és a feldolgozóiparban fordultak elő. Hatvan halálos kimenetelű munkahelyi sérülés történt, többségük a mezőgazdaságban, az építőiparban, és a logisztika területén.